

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
ΕΠΙ
ΗΜΕΡΑ

8 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2000

PALACE HOTEL

Παλαιά ξενοδοχεία της Αθήνας

Χορηγός: **ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ**

ΠΑΛΑΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η αίγλη των παλαιών
ξενοδοχείων

Της Πέγκυ Κουνενάκη

Από τα πανδοχεία στα πρώτα
ξενοδοχεία

Της Ματούλας Σκαλτσά

Μοναδικές κριριολογικές
περιγραφές

Της Μάρως Καρδαμίτση-Αδάμη

«Μεγάλη Βρετανία»

Του Νίκου Βατόπουλου

«Ακταίον» και «Νέον Αγγλίας»

Της Λαύρας Μπράουν-Βλαχάκη

Το ιστορικό Ακροπόλ

Του Νίκου Θ. Χολέβα

Η κοσμική ζωή στα αθηναϊκά
ξενοδοχεία

Του Γιάννη Καιροφύλα

Οι περιπέτειες του Tourist

Του Νίκου Μπελαβίλα-Βάσως Τροβά

Ονομασίες ξενοδοχείων

Του Νίκου Βατόπουλου

Εξώφυλλο:

Το ξενοδοχείο «Palace Hotel» ή «Ανακτορικών» στη γωνία Σταδίου και Εδουάρδου Λω (οδός Οφθαλμιατρείου έως το 1910), όπως το απέδωσε η ζωγραφική ευαισθησία του καλλιτέχνη της κάρτας.

Υπεύθυνη «Επτά Ημερών»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΡΑΪΟΥ

Η αίγλη των

ΕΔΩ ΚΑΙ ΈΝΑ ΧΡΟΝΟ περίπου ζούμε στην τροχιά των επερχόμενων Ολυμπιακών Αγώνων. Ανάμεσα σ' όσα ακούμε και διαβάζουμε, είναι και οι συχνές συναντήσεις παραγόντων του κράτους με Αθηναίους ξενοδόχους. Ολοι βρίσκονται σε κατάσταση συναγερμού προκειμένου να ικανοποιήσουν την απαιτούμενη ζήτηση. Κάποια νέα ξενοδοχεία βρίσκονται υπό ανέγερση, τα παλιά ανακαινίζονται προκειμένου να ανταποκριθούν στις νέες ανάγκες.

Εκατόν πενήντα χρόνια πίσω. Η Αθήνα, πρωτεύουσα του νεοσύστατου κράτους αποκτά το πρώτο πολεοδομικό της σχέδιο. Βρίσκεται σε φάση ανοικοδόμησης. Σφύζει από ζωή. Δεν είναι μόνο οι Βαυαροί αξιωματούχοι, αρχιτέκτονες και τεχνικοί που έρχονται στην Αθήνα για να πλαισιώσουν τον ξενόφερτο βασιλιά. Πολλοί φιλέλληνες και περιηγητές καταφτάνουν για να θαυμάσουν –επιτέλους ελεύθερα– τα αρχαία μνημεία, άλλοι ξένοι δράττονται της ευκαιρίας για τις πρώτες εμπορικές συμφωνίες. Έλληνες της διασποράς αποφασίζουν να μετοικήσουν στην Αθήνα. Κτίζουν τα μέγαρά τους και παρακολουθούν τις εργασίες από κοντά. Από την επαρχιακή Ελλάδα καταφθάνουν νέοι κάτοικοι στην πρωτεύουσα, αναζητώντας μια καλύτερη

μοίρα. Δημιουργούνται οι πρώτες δημόσιες υπηρεσίες που σταδιακά επανδρώνονται με υπαλλήλους. Πού μένουν όλοι αυτοί; Μα στα πρώτα ξενοδοχεία της Αθήνας. Αυτά, που στη συντριπτική πλειοψηφία τους ιδρύονται από αλλοδαπούς, οι οποίοι προσπαθούν να προσφέρουν στους πελάτες τους υπηρεσίες ευρωπαϊκών προδιαγραφών, χωρίς βέβαια να το καταφέρνουν πάντα.

Τα περισσότερα βρίσκονται στο κέντρο της πόλης, εκείνη την εποχή στις συνοικίες δεν υπάρχουν ούτε πανδοχεία ούτε ξενοδοχεία ύπνου και φαγητού. Ανάμεσά τους το πολυτελέστερο και το ακριβότερο, είναι το ξενοδοχείο της Νέας Αγγλίας (Ερμού και Βουλής– γίνεται εκτενέστερη αναφορά σ' αυτό στο αφιέρωμα). Σιγά–σιγά η ζωή της πόλης συνδέεται μ' αυτούς τους νέους χώρους κοινωνικής συνάθροισης. Εκεί ενδιαφέρον το σχετικό απόσπασμα της Ματούλας Χ. Σκαλτσά, από το βιβλίο της: «Στις αίθουσες των ξενοδοχείων –σε πολλά μάλιστα διατίθενται ιδιαίτερες αίθουσες για το σκοπό αυτό– που είναι συχνά διακοσμημένες ειδικά με χάρτινες ταινίες και ζωγραφισμένα πανό, οργανώνονται συνεσιδάσεις σε γιορτές εθνικές και επετείους, αλλά και “συμπόσια” για τη διοργάνωση διαδηλώσεων ή άλλων κινητοποιήσεων,

Επιμέλεια αφιερώματος:

ΠΕΓΚΥ ΚΟΥΝΕΝΑΚΗ

Παλαιών Ξενοδοχείων

◀ Η πλατεία Συντάγματος, στις αρχές του αιώνα. Διακρίνονται το «Grand Hotel» (δεξιά) και το «Ξενοδοχείον της Αγγλίας» (αριστερά) (φωτ.: Θαν. Παπαϊωάννου «Ενθύμιον Αθηνών», εκδ. «Γνώση», 1985).

όταν ο αριθμός των ενδιαφερομένων είναι τέτοιος που να απαιτεί μεγάλη αίθουσα...» («Κοινωνική ζωή και δημόσιοι χώροι στην Αθήνα του 19ου αιώνα»).

Πώς ήταν εξοπλισμένα τα πρώτα ξενοδοχεία; Στα πρώτα τάξεως δωμάτια υπήρχαν έπιπλα ευρωπαϊκά, ενώ σ' εκείνα της κατώτερης ένα σανιδένιο τραπέζι, ψάθινες καρέκλες, ήταν αποκτήματα υπολογίσιμα, αφού τα πρώτα χρόνια της ανασύστασης του ελληνικού κράτους ακόμη και η ύπαρξη τζαμιών στα παράθυρα εθεωρείτο μεγάλη πολυτέλεια.

Στις αρχές του 20ού αιώνα όλα βελτιώνονται. Τα περισσότερα ξενοδοχεία συμπεριλαμβάνουν στις παροχές κεντρική θέρμανση, τρεχούμενο νερό ζεστό και κρύο, πολυτελείς αίθουσες, αναγνώστρια, βεράντες, κοινόχρηστα λουτρά ανά όροφο αλλά και δωμάτια που διέθεταν δικό τους λουτρό, αναβατήρα και υπηρεσία που γνωρίζει ξένες γλώσσες! Στα κοινόχρηστα λουτρά το μπάνιο χρεωνόταν γύρω στις 20–30 δρχ. Από τις πιο σημαντικές παροχές εθεωρείτο το τηλέφωνο. Τα περισσότερα ξενοδοχεία διαφήμιζαν ότι είχαν τουλάχιστον δύο γραμμές για την εξυπηρέτηση της πελατείας τους. Μερικά, μάλιστα, έλεγαν ότι διέθεταν και κάποια δωμάτια με τηλέφωνο.

Όσο για την πελατεία; Τα περισσότερα διαφήμιζαν –στο περιοδικό «Τουριστική Ελλάς» της εποχής– ότι η

πελατεία τους προερχόταν από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις και «αποτελείτο από εντόπιους και ξένους». Η πολυτέλεια και η ήσυχη διαμονή ήταν τα μεγαλύτερα ατού τους. Ανέφεραν πάντα το όνομα του ιδιοκτήτη ή του διευθυντή, έτσι που οποιοδήποτε αίτημα του πελάτη να έχει προσωπικό αποδέκτη. Ελκυστικό στοιχείο για τη γηγενή πελατεία η αναφορά ότι στο συγκεκριμένο ξενοδοχείο κατοικούσαν συνήθως πολλοί ξένοι, άρα οι παροχές του ήταν υψηλού (ευρωπαϊκού) επιπέδου. Στην Αθήνα όμως των αρχών του αιώνα υπήρχαν και πολλές πανσιόν. Εκεί συνήθιζαν να μένουν ολόκληρες οικογένειες, οι τιμές χρεώνονταν κατ' άτομο, και το βασικότερο, στις υπάρχουσες διαφημίσεις αναφερόταν ότι τις προτιμούσαν ως επί το πλείστον οικογένειες από την Αθήνα!

Βρισκόμαστε στις αρχές του 21ου αιώνα. Τα πράγματα έχουν πια αλλάξει. Κάποια από τα ξενοδοχεία που ξεκίνησαν την πορεία τους λίγο μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους υπάρχουν ακόμη. Αλλά έχουν αλλάξει χρήση. Στην ιστορία αυτών των παλιών ξενοδοχείων είναι αφιερωμένες οι «Επτά Ημέρες». Στην ύπαρξη αλλά και τη λειτουργία τους. Με αρκετή δόση νοσταλγίας αλλά και έντονο ρεαλισμό. ❀

Από τη νοσταλγία του παρελθόντος στην πρόκληση του μέλλοντος

Από τα πανδοχεία στα

▲ Η πλατεία Συντάγματος προς την οδό Φιλελλήνων σε καρτ ποστάλ στα τέλη του 19ου αι. Το γωνιακό κτίριο είναι το «Ξενοδοχείο των Ξένων». Πρώην οικία του Στέφανου Ξένου, άρχισε να λειτουργεί ως ξενοδοχείο προς τα τέλη της δεκαετίας του 1840 και γρήγορα απέκτησε τη φήμη του καλύτερου αθηναϊκού ξενοδοχείου (φωτ.: Θαν. Παπαϊωάννου «Ενθύμιον Αθηνών», εκδ. «Γνώση», 1985).

Της **ΜΑΤΟΥΛΑΣ ΣΚΑΛΤΣΑ**

Ιστορικού Τέχνης, Μουσειολόγου –
Αναπληρώτριας καθηγήτριας στο ΑΠΘ

ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ του 19ου αιώνα κανένα σχεδόν εστιατόριο δεν λειτουργούσε αυτόνομα, χωρίς δηλαδή να είναι ενταγμένο στη λειτουργία ενός ξενοδοχείου. Ετσι, η λέξη ξενοδοχείο παραμένει συνώνυμο του εστιατορίου. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε όλη τη λογοτεχνία της περιόδου αυτής, και ιδιαίτερα στους διαλόγους

– στην καθομιλουμένη πια, δίνεται αβίαστα και φυσικά το κλίμα και ο τρόπος ζωής: από τον Μιχάλη Χουρμούζη και τον Ludwig Ross έως τον Edmond About, τον Παύλο Καλλιγά και τον «Ανώνυμο της Στρατιωτικής Ζωής εν Ελλάδι» η λέξη ξενοδοχείο χρησιμοποιείται κυρίως για να υποδηλώσει λειτουργίες που συμβαίνουν στο εστιατόριο.

Στις ελάχιστες περιπτώσεις που αναφέρεται η λέξη εστιατόριο ως μετάφραση της γαλλικής restaurant, είναι ενδεικτική στην ίδια φράση η χρήση της λέξης ξενοδοχείο που σημαίνει

εστιατόριο: «Πλην δε του ιταλικού τούτου ξενοδοχείου υπήρχε και γαλλικόν εστιατόριο (ρεστοράν) κατά τη συνοικία της Πλάκας, παρά την οικία Ράδου». Ετσι, λοιπόν, στα ξενοδοχεία της εποχής απαντώνται οι λειτουργίες του ύπνου και του φαγητού.

Τα ξενοδοχεία ως εστιατόρια εξυπηρετούσαν κυρίως τα ανώτατα στρώματα και μόνο κατά δεύτερο λόγο τα μεσαία, (μέση υπαλληλία, στρατιωτικούς, φοιτητές).

Από το 1813 ακόμη υπάρχουν στην Αθήνα ξενοδοχεία ύπνου και φαγητού για την εξυπηρέτηση των αλλοδαπών

Πρώτα ξενοδοχεία

▲ Το ξενοδοχείο «Majestic» βρισκόταν επί της οδού Πανεπιστημίου 71, διέθετε 70 δωμάτια και 100 συνολικά κλίνες. Είχε επισκευαστεί και αναδιοργανωθεί το 1931, έτσι ώστε να θεωρείται από τα καλύτερα ξενοδοχεία του κέντρου της Αθήνας.

◀ Η οδός Αιόλου ήταν ένας από τους κεντρικούς δρόμους που από σπουδαιότητας τον ελληνικό κράτος φιλοξένησε διάφορα ξενοδοχεία. Ανάμεσά τους και το «Απόλλων». Ήταν ένα πολυτελές για την εποχή ξενοδοχείο που φιλοξένοσε πολλή και διαφορετική ταξικά πελατεία.

περιηγητών (Χάνι του Φρανσουά). Μεταναστευτικά τα ξενοδοχεία πολλαπλασιάζονται, μια και με τη δημιουργία του νέου κράτους αυξάνεται σημαντικά ο αριθμός των ξένων επισκεπτών, αλλά και των ξένων υπαλλήλων πρεσβειών και μελών διαφόρων αποστολών, όπως φυσικά ο αριθμός υπαλλήλων κάθε κατηγορίας που επανδρώνουν τον κρατικό μηχανισμό, όταν η Αθήνα γίνεται πρωτεύουσα.

Τα πανδοχεία, οι γνωστές λοκάντες –λοκάντρες τις αποκαλεί ο Χουρμούζης– λειτουργούν μόνο ως καταλύματα ύπνου για τα κατώτερα στρώματα: οι Έλληνες ταξιδιώτες «έφερον μεθ' εαυτών τον κράββατόν των», δηλαδή, ένα ή δύο κλινωσκεπάσματα, τα οποία έστρωναν επί του δαπέδου.

Τα ξενοδοχεία, στη συντηρητική τους πλειοψηφία ιδρύονται από αλλοδαπούς– Βιτάλι, Καζάλι, Γάλλος Ολιβιέ, Γερμανός Μαστροφρίτς, ζεύγος από το Καντόνι του Βαντ, Μάλτέζος, Βιεννέζα, Γαλλίδα. Το επίπεδό τους, τουλάχιστον από άποψη εξυπηρέτησης, κύρια από τα μέσα της περιόδου, δεν διαφέρει από εκείνο των αντίστοιχων

ευρωπαϊκών, μια και η πελατεία τους, σχεδόν αποκλειστικά αλλοδαπή, είχε τη δυνατότητα αυτόματης σύγκρισης με τα αντίστοιχα του εξωτερικού. Οι περιηγητές, στην πλειοψηφία τους έχουν την παραπάνω γνώμη για την κατάστασή τους. Ακόμη και ο φειδωλός σε επαίνους About εκφράζεται θετικά για τη στάση των ξενοδοχείων ειδικά των πρώτων στην τάξη.

Ενταξη στην πόλη

Ξενοδοχεία ύπνου και φαγητού δεν υπάρχουν στις συνοικίες, αλλά ούτε και πανδοχεία που ίσως θα περίμενε κανείς για να εξυπηρετούν τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Η εξαίρεσή τους ακολουθεί τη μετατόπιση του παλιού και την εξαίγλιση του καινούργιου κέντρου της πόλης. Έτσι, τα πρώτα χρόνια της περιόδου τα περισσότερα ξενοδοχεία συγκεντρώνονται στην περιοχή της Πλάκας, της πλατείας Δημοπρατηρίου και της Αιόλου, όπου βρίσκονται και τα καταλλήλότερα οικήματα γι' αυτό το σκοπό. Στα μέσα και προς το τέλος της περιόδου το ξε-

νοδοχειακό κέντρο εντοπίζεται στο τέρμα της Αιόλου, στην πλατεία Λουδοβίκου και στη διασταύρωση Αιόλου και Σταδίου, ενώ με το τέλος της κάθουν την εμφάνισή τους ξενοδοχεία και στην πλατεία Συντάγματος.

Το πρώτο ξενοδοχείο ιδρύεται από ένα ζευγάρι Ιταλών, τους Καζάλι, αμέσως μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους. Βέβαια, όπως προαναφέρθηκε, ήδη από το 1813 υπήρχε με τις ίδιες λειτουργίες «Το Χάνι του Φρανσουά», του Φραγκίσκου Βιτάλι, που έως το 1832 το λειτουργούσε η χήρα του. Πάντως, το 1832 το καλύτερο ξενοδοχείο ήταν το «Hotel d'Europe» των Καζάλι, στο οποίο καταλύει ο Οθώνας όταν για πρώτη φορά επισκέπτεται την Αθήνα και στο οποίο σύχναζαν περιηγητές, Βαυαροί που στελέχωναν στράτευμα και διοίκηση στη νέα πρωτεύουσα. Οι τελευταίοι αποτελούσαν το μεγαλύτερο μέρος της πελατείας των Καζάλι, «εις τον

Ανεγείρονται αρχικά από αλλοδαπούς και εγγίζονται ευρωπαϊκές για την εποχή προδιαγραφές

▲ Το ξενοδοχείο «Grand Hotel» στη γωνία Καραγεώργη Σερβίας και Σταδίου. Ένα από τα πολυτελή ξενοδοχεία σχεδόν επί της πλατείας Συντάγματος, που από κάποια στιγμή και μετά παραχώρησε το ιωγείο του για να στεγαστεί ο εκδοτικός οίκος Ελευθερονόκη. Γκρεμίστηκε το 1962.

κατάλογον των οποίων υπήρχον παντός είδους φαγητά, αν και τότε δεν υπήρχον βόες πολλοί και συνήθως δεν τους έσφαζον... «Οι μερίδες όμως των Καζάλι ήταν πολύ μικράι και οι τιμές πολύ μεγάλαι για το βαλάντιον των υπολοχαγών· το γεύμα εστοιχίζεν ένα διστιπλον και μετά βίας εχορταίνομεν την πείνα μας», γράφει στα απομνημονεύματά του ο Χριστόφορος Νέζερ, Βαυαρός αξιωματικός που έμεινε στην Ελλάδα και μετά την απομάκρυνση των Βαυαρών από τις κρατικές θέσεις το 1843. Συνεχίζοντας ο Νέζερ αναφέρει: «...Μετ' ου πολύ ήρχισαν να επισκέπτονται τας Αθήνας πολλοί ξένοι, διότι ήθελον να ιδούν την ένδοξον εκείνην γη, κυρίως... Αγγλοι. Η Καζάλι περιεπλάκη εις δίκας, προτού δε παρέλθουν 10 ή 12 έτη η μεγάλη του εκείνη ευτυχία εκάθη...». Αρα το ξενοδοχείο των Καζάλι κλείνει ή μετονομάζεται και αλλάζει ιδιοκτήτες κατά το 1844 με 1846.

Ο Ελβετός ζωγράφος J.J. Wolfensberger που έμεινε για δύο χρόνια στην Ελλάδα από το 1832 ως το 1834, διαμένει στο «Hotel d' Europe», οπότε ύστερα από φιλονικία με τους Καζάλι «προσπλήτισε πολλούς εις κατασκευήν ξενοδοχείου υπέρ των Χάρτμαν (ζευγάρι Γερμανών), κυρίως όμως υπέρ του εαυτού μας» εξακολουθεί ο Νέζερ, «και διά να αφαιρεθούν πολλοί από τους καθημερινούς πελάτας του Καζάλι. Ετσι το 1834 παρά Τούρκου... ηγοράσθη αγρός, κρήματα κατεβλήθησαν εξ εράων προαιρετικών, ανέθεσαν δε εις εμέ την διαπραγματεύσιν. Ετσι ηγοράσα τον αμπελώνα που απείχε 15 έως 20 λεπτά της ώρας και ευρίσκετο επί οδού που φέρει προς τα Πατήσια. Επληρώθησαν δε 65 τάλιρα, τα οποία συνελέγησαν παρά των αξιωματικών του τάγματός μου και μερικών Φιλελλήνων».

Το 1834 ο Th. Abbé-Grasset σε επι-

στολή του στον κόμη Durcis στο Παρίσι αναφέρει πως «ήδη εν ξενοδοχείον και εν ποτοποιείον εγκαταστάθηκαν εν τη πόλει το ξενοδοχείο ίδρυσεν Γάλλος τις Ολιβιέρος μετά της συζύγου του, αναλαβούσης ειδικώς το μαγειρείον, το δε ποτοποιείον ιδρύθη υπό τινός Γερμανού, γνωστού ενταύθα από το όνομα Μαστροφρίτς».

Τα πρώτα ξενοδοχεία

Το 1835 ή 1837 αναφέρεται η ύπαρξη ξενοδοχείου με την επωνυμία «Αίολος» στην οδό Αιόλου, κοντά στο ωρολόγιο του Κυρρήστου αυτό που, καθώς θεωρούμενο ως ναός του Αιόλου, επωνομάστηκε Αέρηδες.

Το 1836 ο L. Ross, ο οποίος μετά το 1832 επισκέπτεται και πάλι την Αθήνα, γράφει πως «πυκασμένος ο ταξιδιώτης μπαίνει στην πόλη και φτάνει στο παλιό ξενοδοχείο. Αλλά τώρα έχει μετονομαστεί από «Hotel d' Europe» σε «Hotel Royal». Η κυρία Λασάλη (προφανώς πρόκειται για την κυρία Καζάλι) τον υποδέχεται όπως άλλοτε και λογαριάζει προκαταβολικά, όπως άλλοτε, το πιθανό κέρδος...». Επίσης, στα 1836 ο G. Gochrane αναφέρει σαν το καλύτερο ξενοδοχείο το «Rooyal Hotel», ενώ τα ξενοδοχεία «Hotel de France», «Hotel de Munich» και «Brunot's Hotel» ακολουθούν. Στα 1839 σε πάροδο της οδού Ερμού λειτουργεί το «Hotel de Londres».

Γύρω στα 1840, μαζί με το γνωστό «Hotel d' Europe» πολύ καλά είναι το «Ξενοδοχείο της Αγγλίας» – στην πλατεία Λουδοβίκου, στην οικία Φεράλδι (η οποία όμως αργότερα θα χρησιμοποιηθεί για να επεκταθεί η Εθνική Τράπεζα που πρωτοστεγάζεται στη διπλανή και ανατολικά της οικίας Δομνάδου), το ξενοδοχείον της «Ανατολής» και αμέσως μετά ακολουθούν τα ξενοδοχεία «Αμερική», «Βόσπορος» και «Βυζάντιο», που δεν είναι άλλο από το «Χάνι του Φρανσουά». Το 1842 αναφέρεται ξενοδοχείο με την επωνυμία «Βύρων», στην οδό Αιόλου, κοντά στην Αγία Ειρήνη, εκκλησία που συχνά θα χρησιμεύσει σαν σημείο αναφοράς για τον τοπικό προσδιορισμό των διαφόρων καταστημάτων.

Το 1853 ο About δηλώνει πως το ξενοδοχείο της Ευρώπης («Hotel d' Europe») «πριν από δέκα χρόνια ήταν το μόνο ξενοδοχείο της Αθήνας». Το 1847 γίνεται αναφορά σε ξενοδοχείο με το όνομα «Ρουπ» στην Αιόλου, απέναντι από την Αγία Ειρήνη. Μεταξύ των πελατών του και ο «μπαρόν Ροσίλντ του γνωστού τραπεζικού οίκου των Παρισίων». Στα 1849 καλύτερο ξενοδοχείο παραμένει της «Αγγλίας» στην πλατεία Λουδοβίκου και ακολουθούν τα ξενοδοχεία «Ανατολή» στην ίδια πλατεία «Ιταλία» στη διασταύρωση Αιόλου και Σταδίου και «Μεγάλη Βρετανία». Την ίδια εποχή εμφανίζεται και το «Ξενοδοχείο του Στέμματος», ίδιας τάξης με τα προηγούμενα, στην πλατεία Λουδοβίκου επίσης, απέναντι από το στρατώνα του Πυροβολικού. Κάπου στα τέλη του '40 δημιουργείται και το «Ξενοδοχείο των Ξένων» στη γωνία Φιλελλήνων και πλατείας Συντάγματος, στην πρώην οικία Στέφανου Ξένου. Το 1854 η φήμη του έχει ξεπεράσει αυτή των ξενοδοχείων

▲ Το ξενοδοχείο «Le Petit Palais», σε ζωγραφική απόδοση του Α. Κογεβίνα. Βρισκόταν στη γωνία Σέκερη και Βασ. Σοφίας. Υπήρξε κατοικία του πρίγκιπα Νικολάου, μέχρι την εγκαθίδρυση της Α΄ Δημοκρατίας από τον Βενιζέλο, οπότε η βασιλική οικογένεια εξορίστηκε. Το κτίριο πήρε τότε το ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρετανία» και το έκανε πολυτελές παράρτημά του με το όνομα «Le Petit Palais». Σήμερα στεγάζεται εκεί η ιταλική πρεσβεία.

▼ Το ξενοδοχείο «Εξέλιον» ιδρύθηκε το 1929, βρισκόταν στο πιο κεντρικό σημείο της Αθήνας, την πλατεία Ομονοίας, και ήταν από τα πλέον σύγχρονα ξενοδοχεία. Είχε εκατό ενύχνορα δωμάτια, ενώ 120 κλίνες υπήρχαν στα δωμάτια της πρόσσης. Εκτός των πολλών σύγχρονων κομφορ που διέθετε, η υπηρεσία δωματίων ήταν... γλωσσολογική! (φωτ.: συλλογή Ν.Ε. Τόλη).

«Ανατολή» και «Αγγλία». Ιδιοκτήτης του κατά τον About είναι κάποιος ονόματι Δημήτρης που μιλάει αγγλικά. Διαθέτει υπηρεσίες που ξέρουν γαλλικά και το συστήνει σαν το πιο «ανεκτό», όπου οι πλούσιοι ταξιδιώτες θα βρουν σ' αυτό ένα ευχάριστο ενδιαίτημα.

Στα 1852 λειτουργεί ο ξενώνας του Αντωνίου Δημητρίου ή Δημιού σε ιδιόκτητο κτίριο στη γωνία Πανεπιστημίου και πλ. Συντάγματος. Σ' αυτό το οίκημα εργάζεται το 1854 η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή και είναι το ίδιο κτίριο που θα στεγάσει μετά το 1873 το ξενοδοχείο της «Μεγάλης Βρετανίας». Στο τέλος της περιόδου ξενοδοχείο με την επωνυμία «Παρνασσός» αναφέρεται στην οδό Αιόλου και άλλο ένα με την επωνυμία «Ωραία Γαλλία» στην οδό Σόλωνος 53. Οι επωνυμίες όλες των ξενοδοχείων είναι γραμμένες απαραίτητα γαλλικά και συχνότατα ελληνικά. ❧

Μοναδικές κιριολογικές περιγραφές

Της **ΜΑΡΩΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΗ - ΑΔΑΜΗ**

Αρχιτέκτονας - αναπληρώτριας
καθηγήτριας στο ΕΜΠ

ΟΡΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ με τη σημερινή έννοιά του άρχισε να χρησιμοποιείται στη νεότερη Ελλάδα στις αρχές του 19ου αιώνα. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας συναντώνται δύο μορφές ξενοδοχείων, ο ξενώνας και το πανδοχείο ή χάνι, ένα διώροφο συνήθως οικημα με αυλή, όπου υπήρχαν στάβλοι για τα άλογα. Στα πανδοχεία ή στα χάνια οι ταξιδιώτες έβρισκαν κατάλυμα και τροφή έναντι οικονομικής αμοιβής. Τα χάνια βρίσκονταν κυρίως στους δρόμους που οδηγούσαν στα εμπορικά και αστικά κέντρα ή στις παρυφές τους.

Χάνια, πανδοχεία και λοκάντες λειτουργούσαν και στην Αθήνα από τις αρχές του 19ου αιώνα, ίσως και από τα τέλη του 18ου, και εξυπηρετούσαν τους ξένους περιηγητές και τους Έλληνες εμπόρους και ταξιδιώτες.

Το πρώτο «ξενοδοχείο» που λειτουργήσε στο νεότερο ελληνικό κράτος ιδρύθηκε, όπως ήταν φυσικό άλλωστε, στην πρώτη πρωτεύουσα του κράτους, το Ναύπλιο. Ήταν το «ξενοδοχείο του Λονδίνου». Σε αυτό κατέλυσε το καλοκαίρι του 1834 ο Σύμβουλος της Επικράτειας Βαυαρός Καβέλ και ο αρχιτέκτων Κλέντζε.

Την ίδια περίοδο ιδρύεται στην Αθήνα το ξενοδοχείο «Βύρων», στην πλατεία της Αγίας Ειρήνης. Λέγεται ότι εκεί κατοίκησε ο Οθώνας κατά την πρώτη του επίσκεψη στην Αθήνα. Δύο χρόνια αργότερα, μετά τη μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα, ιδρύονται στην πόλη και άλλα ξενοδοχεία. Το γνωστότερο ξενοδοχείο της εποχής ήταν το «Albergo Nuovo» του Ιταλού Καζάλι που μετέπειτα ονομάστηκε «Hotel de l' Europe».

Τα περισσότερα ξενοδοχεία ιδρύονται από αλλοδαπούς. Από άποψη εξυπηρέτησης, το επίπεδό τους είναι αντίστοιχο με αυτό των μέσων κατηγορίας ευρωπαϊκών, όπως προκύπτει από τις περιγραφές και τα σχόλια των ξένων περιηγητών που αποτελούν σχεδόν αποκλειστικά την πελατεία τους. Τα περισσότερα συγκεντρώνο-

νται στην Πλάκα, στην πλατεία Δημοπρατηρίου και στην οδό Αιόλου.

Στη γωνία των οδών Αιόλου και Αδριανού βρίσκεται και το πρώτο κτίριο που κτίστηκε ειδικά για ξενοδοχείο στην Αθήνα το 1835. Πρόκειται για το ξενοδοχείο «Αίολος», έργο και ιδιοκτησία του Σταμάτη Κλεάνθη. Το κτίριο σώζεται σήμερα χωρίς σημαντικές αλλαγές και είναι χαρακτηριστική μια περιγραφή της εποχής. Το κτίριο αποτελείται από υπόγειο, ισόγειο και δύο ορόφους. Στο ισόγειο υπήρχαν πέντε καταστήματα (μαγαζιά ή σπετζαρίες), τα οποία χρησιμοποιούσαν τους κάτω από αυτά υπόγειους χώρους, με τους οποίους επικοινωνούσαν και εσωτερικά, ως βοηθητικούς.

Η είσοδος στο ξενοδοχείο γινόταν από την οδό Αιόλου. Η άνοδος στον όροφο γινόταν από ξύλινη κλίμακα, που οδηγούσε σε έναν προθάλαμο (αντρέ). Στον όροφο υπήρχαν δεκατρία δωμάτια, ένα ακόμη «αντρέ» και ένας χώρος υγιεινής (αναγκαίο). Μια δεύτερη κλίμακα που ξεκινούσε από τον πρώτο όροφο, κατέληγε σε έναν κεντρικό χώρο υποδοχής (σαλώτο) του δευτέρου ορόφου όπου «έδιναν» άλλα δώδεκα δωμάτια και ένας ακόμη χώρος υγιεινής. Από τον κεντρικό χώρο του σαλώτου μπορεί κανείς να βγει στην ταράτσα. Στην αυλή που ήταν η μισή πλακοστρωμένη με βότσαλα θαλάσσης (βολάκια) και η υπόλοιπη πλακοστρωμένη με πλάκες Τήνου, υπήρχε ένα ακόμη αναγκαίο και «εν έτερον μεγάλον διηρημένον εις τρία μακρά».

► *Λεπτομέρεια από το ξενοδοχείο «Βύρων» στην οδό Αιόλου 38B. Πρόκειται για ένα από τα παλαιότερα κτίρια της Αθήνας και εκφράζει την πρόιμη, πολύ ανιστηρή νεοκλασική αντίληψη, με έμφαση στη δωρικότητα και την απλότητα.*

◀ Το «Grand Hotel» (στο βάθος δεξιά), το «Ξενοδοχείο της Αγγλίας» (πίσω από το κιόσκι) και το «Victoria», πρώην Μέγαρο Κορομηλά (δίπλα), ήταν τα τρία από τα πέντε ξενοδοχεία της πλατείας Συντάγματος που εξηγηριούσαν τις τουριστικές ανάγκες στις αρχές του 20ού αι. (φωτ.: Θαν. Παπαϊωάννου, «Ενθύμιον Αθηνών», Γνώση, 1985).

Η μορφολογία των όψεων ακολουθεί τις αρχιτεκτονικές απόψεις της εκάστοτε εποχής

Πιθανόν να χρησιμοποιούν για λουτρά ή, ίσως, να ανήκαν στα καταστήματα. Στο χώρο της αυλής υπήρχε επίσης βρύση με τρεχούμενο νερό.

Η αναλυτική αυτή κτιριολογική περιγραφή είναι η μοναδική περιγραφή ξενοδοχείου που έχουμε επισημάνει για την περίοδο αυτή. Τα περισσότερα άλλωστε από τα ξενοδοχεία που λειτουργούσαν στην Αθήνα το πρώτο μισό του 19ου αιώνα στεγάστηκαν σε κτίρια που ήδη προϋπήρχαν και όχι σε κτίρια ειδικά κατασκευασμένα για το σκοπό αυτό όπως, π.χ., το «Ξενοδοχείο της Αγγλίας» στην πλατεία Λουδοβίκου (στην πλατεία Κοτζιά), στην οικία Feradi, όπου αργότερα θα στεγαστεί η Εθνική Τράπεζα, το «Ξενοδοχείο των Ξένων» στη γωνία Φιλελλήνων και πλατεία Συντάγματος στην οικία Στεφ. Ξένου, κ.λπ. Πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι με τον όρο ξενοδοχείο την περίοδο

αυτή αναφέρονται και τα απλά εστιατόρια.

Γύρω στα 1840 λειτουργούν στην Αθήνα αρκετά ξενοδοχεία ύπνου, «ευπρόσωπα και καλώς επιπλωμένα». Έτσι, π.χ., ο διευθυντής του ξενοδοχείου «Ελπίς» (που αργότερα μετονομάστηκε σε «Απόλλων») απευθύνεται στο κοινό μέσω του ημερησίου Τύπου και δηλώνει ότι «η ευρυχωρία της οικίας ένθα το ξενοδοχείον του, τον ευκολύνει να ενοικιάζει και δωμάτια με λαμπρά έπιπλα, διηρημένα εν τρεις τάξεις και με μετρίαν τιμήν, και να παρέχει εις χρήσιν του κοινού δύο αιθούσας φαγητού ονομαζομένας με τα ωραία ονόματα του Αρεως και των Μουσών»¹.

Τέσσερα χρόνια αργότερα το «Ξενοδοχείο της Αγγλίας», στην πλατεία του πυροβολικού (Συντάγματος) διαφημίζεται ως το μεγαλύτερο της Αθήνας όπου καταλύουν οι επίσημοι. Ο συναγωνισμός ωθεί τους ιδιοκτήτες να ανακοινώσουν μέσα από τον Τύπο τα προτερήματα των ξενοδοχείων τους: «Ειδοποιείται το κοινόν ότι οι Διευθυνταί των ξενοδοχείων «Παλιός και Νέος Απόλλων», κειμένων το μεν αντίκρου του Γυμνασίου, το δε εν τη οικία του κ. Λουκά Πύρρου κατά την οδό Ερμού (αμφότερα εν τω κύκλω του Ναού της Καπνικαρέας), ενοικιάζουν δωμάτια προς 25 δρχ. δι' έκαστον μήνα. Τα δωμάτια ταύτα θέλουν εΐσθαι στολισμένα με λαμπρά έπιπλα και με καλήν περιποίηση»².

Από τα μέσα του 19ου αιώνα και ύστερα, ο αριθμός των ξενοδοχείων αυξάνεται. Από τα 24 ξενοδοχεία που σημειώνονται μεταξύ του 1860-1880, τα 13 βρίσκονται στην οδό Ερμού, τρία στην πλατεία Συντάγματος, δύο στην πλατεία Λουδοβίκου, ένα Σταδίου και Κοραή και τα υπόλοιπα στην οδό Αιόλου. Την αμέσως επομένη περίοδο τα ξενοδοχεία έχουν ανεβεί σε 86. Από αυτά, 14 βρίσκονται στην οδό Ερμού, 4 στην πλατεία Συντάγματος, 2 στην πλατεία Λουδοβίκου, 6 στην πλατεία Ομονοίας, 10 στην οδό Σταδίου, μεγάλος αριθμός, γύρω στα 25, στις οδούς Αθηνάς, Αιόλου και τις παρόδους και τα υπόλοιπα μοιρασμένα σε ολόκληρη την πόλη. Τότε χτίζονται

▲ Στη γωνία των οδών Αιόλου και Αδριανού βρίσκεται και το πρώτο κτίριο που κτίστηκε ειδικά για ξενοδοχείο στην Αθήνα, το 1835. Πρόκειται για το ξενοδοχείο «Αίολος», έργο και ιδιοκτησία του Σταμάτη Κλεάνθη. Το κτίριο διασώζεται μέχρι σήμερα, χωρίς σημαντικές αλλαγές.

*Οδός Σταδίου, Αθήνας.
Rue de Stade, Athènes.*

στην πλατεία Ομονοίας το Μπάγκειο και ο Μέγας Αλέξανδρος³.

Είναι προφανές ότι, καθώς η πόλη επεκτείνεται, το δίκτυο των ξενοδοχείων επεκτείνεται και αυτό. Εν τούτοις, από τα 86 ξενοδοχεία που καταγράφει η Ματούλα Σκαλτσά για την περίοδο μετά το 1880, ο Beadekers του 1894 αναφέρει μόνο 14. Από αυτά 4 βρίσκονται στην πλατεία Συντάγματος και 4 στην οδό Ερμού. Μολονότι

αρκετά εξακολουθούν να στεγάζονται σε μεγαλοαστικές κατοικίες ή μέγαρα μετασκευασμένα σε ξενοδοχεία, όπως και το ξενοδοχείο της «Μεγάλης Βρετανίας», το «Ξενοδοχείο της Αγγλίας» κ.λπ., μεγάλος αριθμός στεγάζεται πλέον σε ειδικά κτίρια που ακολουθούν τα ξένα πρότυπα.

Πολλά από τα παλαιότερα ξενοδοχεία παύουν να λειτουργούν, νέα εμφανίζονται, η κατάσταση βελτιώνεται καθημερινά. Αντίθετα, τα ξενοδοχεία που βρίσκονται στους βασικούς εμπορικούς άξονες Ερμού, Αθηνάς και Αιόλου χρησιμοποιούν τους ισόγειους χώρους για καταστήματα, ενώ το ξενοδοχείο περιορίζεται στους ορόφους.

Εσωτερική διαρρύθμιση

Η είσοδος του ξενοδοχείου διακρίνεται τονισμένη μεταξύ των καταστημάτων. Πρόκειται ουσιαστικά για ευρύχωρο σχετικά διάδρομο που οδηγούσε

στο κλιμακοστάσιο, σε κάποιους χώρους γραφείων, υποδοχής (reception) και σε έναν ή δύο βοηθητικούς χώρους (αποθήκες – χώρους φύλαξης αποσκευών).

Σε περίπτωση που το ξενοδοχείο δεν διαθέτει εστιατόριο και σαλόνι στο ισόγειο, υπάρχει πάντοτε ένα σαλόνι στον όροφο, όπου προσφέρεται και πρωινό, και ένα office για την προετοιμασία του. Συχνά συναντάμε και ένα δεύτερο σαλόνι μικρότερο συνήθως στο δεύτερο όροφο. Το 80% των δωματίων την περίοδο αυτή είναι μονόκλινα και μόνο το 20% δίκλινα ή σουίτες.

Οι διαστάσεις των υπνοδωματίων κυμαίνονται μεταξύ 2,5x4 μ. και 3x5 μ. περίπου για τα μονόκλινα και 4x5 ή 5x5 για τα δίκλινα που αυξάνονται φυσικά στις σουίτες. Σπανιότατα οι σουίτες διαθέτουν δικό τους χώρο υγιεινής.

Το παράθυρο ή μπαλκονόπορτα τοποθετείται συνήθως έκκεντρα δίπλα στον τοίχο, απέναντι από την πόρτα, έτσι ώστε να μένει αρκετός χώρος για το κρεβάτι και το λαβομάνο. Τα υπνοδωμάτια επικοινωνούν μεταξύ τους με εσωτερικές πόρτες, συνήθεια που πιθανότατα να παρέμεινε από το hotels régime της Ευρώπης. Σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές υπολογίζεται ένας χώρος υγιεινής (W.C.) ανά δέκα κρεβάτια και ένα office ανά 20 – 30 δωμάτια ή ανά όροφο, εφόσον ο όροφος είχε λιγότερα από 25 δωμάτια. Λουτρό δεν είναι υποχρεωτικό να διαθέτει το ξενοδοχείο και οπωσδήποτε όχι πάνω

▲ Το ξενοδοχείο «Grand Hotel d'Athènes», Κοραή και Σταδίου. Είναι από τα ελάχιστα νεοκλασικά κτίρια της περιοχής που διασώζεται και στεγάζει σήμερα καταστήματα και γραφεία. Είναι δείγμα του ώριμου αρχιτεκτονικού νεοκλασικισμού, κτίστηκε προφανώς στο γύρισμα του 19ου προς τον 20ό αιώνα, με κύριο χαρακτηριστικό την ισοστοιχία του ισογείου (φωτ.: Θαν. Παπαϊωάννου, «Ενθήμερον Αθηνών», Γνώση, 1985).

**Ο ανταγωνισμός
ωθεί συνεχώς στον
εκουγχρονισμό και
την παροχή ανέσεων**

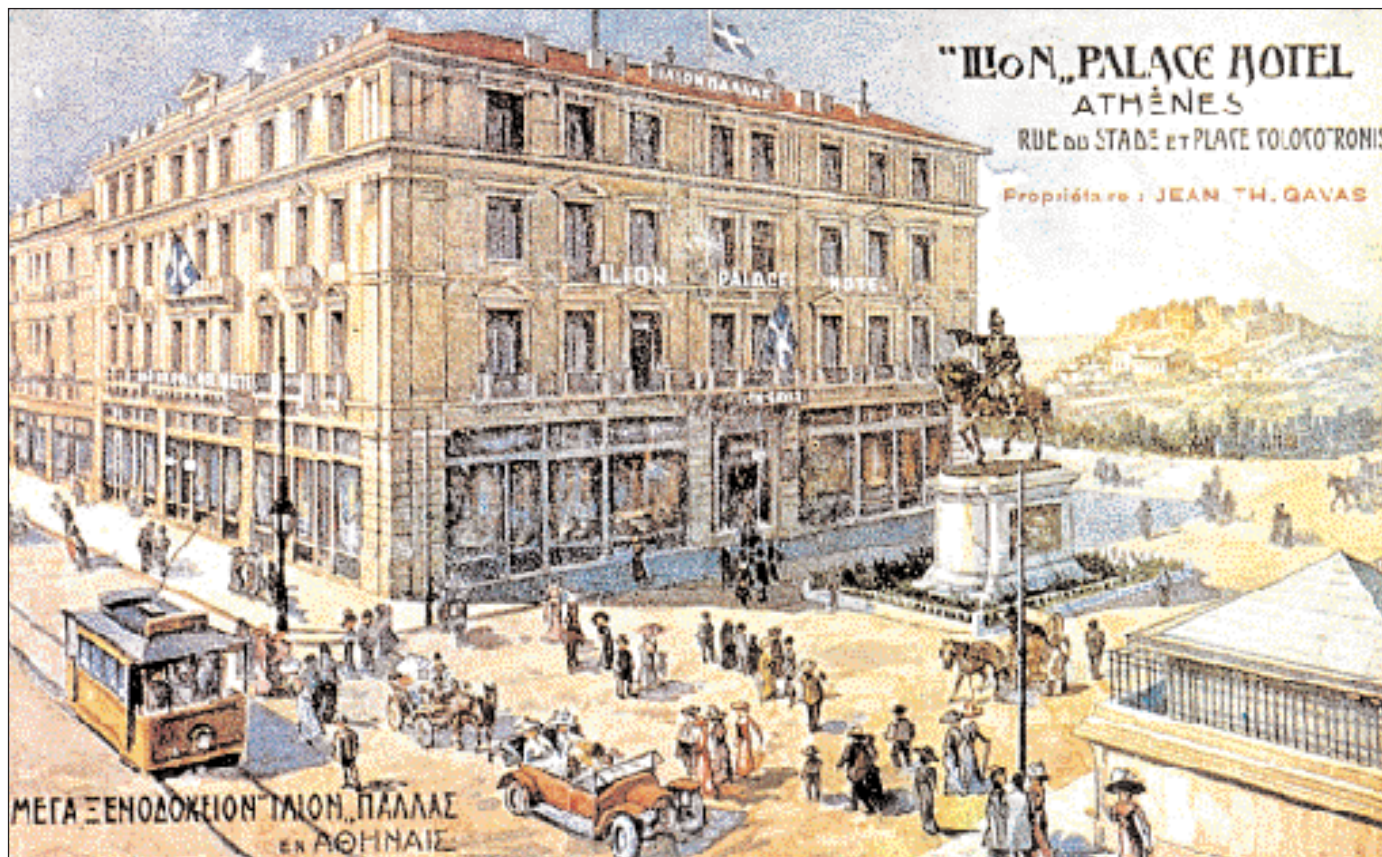

Πλατεία Ομονοίας, Αθήνα.
Place de la Concorde, Athènes.

◀ Ονειρική άποψη της πλατείας Ομονοίας προς τις οδούς Αθηνάς και Πειραιώς. Από αριστερά, τα ξενοδοχεία «Μπάγκειον» και «Μέγας Αλέξανδρος», έργα του Ερνέστον Τσίλερ και τα δύο, τα οποία διασώζονται μέχρι σήμερα, αν και με άλλη λειτουργία.

► Μια σπανιότατη κάρτα, παραγγελία των ξενοδοχείων «Lion Palace» στο μεγάλο χρωμολιθογραφείο των «Αδελφών Γ. Ασιώτη». Ο καλλιτέχνης της εποχής, θέλοντας να προβάλει τη θέση και τη θέα των ξενοδοχείων, αφαίρεσε την οδό Βουλής και όλη την Αθήνα πίσω από αυτήν, κι έφτιασε και' ενθείαν στην Ακρόπολη.

από ένα στον όροφο. Αξίζει να σημειώσουμε ότι στον Beadekers του 1834 σημειώνεται ότι λουτρά υπάρχουν στα ξενοδοχεία «Των Εξένων» προς 3 δρχ. και στο «Αθηνών», το «Μίνερνα» και το «Alta Stella» προς 2 δρχ., που σημαίνει ακριβώς ότι πολλά από τα ξενοδοχεία της δεύτερης κατηγορίας δεν διέθεταν λουτρό και οι ένοικοί τους μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν έναντι αμοιβής τα λουτρά των άλλων. Φυσικά υπήρχαν πάντα δημόσια λουτρά και τα χαμάμ, τα οποία αναφέρονται πάντα στους οδηγούς μέχρι τα μέσα περίπου του αιώνα μας.

Η μορφολογία των όψεων ακολου-

θει τις αρχιτεκτονικές απόψεις της εποχής που κτίζονται. Απλά νεοκλασικά κτίρια τα πρώτα, συχνά με επιδράσεις από τα παλιά αθηναϊκά σπίτια (εξαιρεση αποτελεί το ξενοδοχείο της «Μ. Βρεταννίας», αρχικά κατοικία του Αν. Δημητρίου από τα καλύτερα έργα του Θ. Χάνσεν), εξελίσσονται στη συνέχεια σύμφωνα με τις τάσεις του όψιμου κλασικισμού για να προχωρήσουν στον εκλεκτισμό και το art-nouveau.

Στο γύρισμα του αιώνα κτίζονται αρκετά ακόμα ξενοδοχεία, ενώ πολλά από τα παλαιότερα εκσυγχρονίζονται. Προστίθενται κάποιοι χώροι υγιεινής στους ορόφους και τοποθετείται ανελ-

κυστήρας, όπου υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις. Σύμφωνα πάντως με τις διεθνείς προδιαγραφές, ο ανελκυστήρας είναι υποχρεωτικός μόνο όταν οι κλίνες υπερβαίνουν τις 150.

Στο δίγλωσσο οδηγό που εκδίδει η επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων υπό την προεδρία της ΑΒΥ του διαδόχου το 1906, αναφέρονται 35 ξενοδοχεία ικανά να φιλοξενήσουν τους ξένους επισκέπτες.

Στα μέσα της δεκαετίας του '20 τα ξενοδοχεία της χώρας, σύμφωνα με το τηρούμενο από την «Υπηρεσία Εξένων» επίσημο μπύρω, έχουν φθάσει τα 1.090 από τα οποία 140 βρίσκονται

στην Αθήνα, 58 στον Πειραιά, 25 στα προάστια (Κηφισιά, Μαρούσι, Φάληρο) και 867 στην υπόλοιπη Ελλάδα⁴. Τα ξενοδοχεία όμως που μπορούν να δεχθούν ευπρόσωπα τους ξένους είναι πολύ λιγότερα. Στην Αθήνα σημειώνονται 16 με 880 δωμάτια και 1.773 κλίνες.

Η νομοθεσία για τα ξενοδοχεία

Την περίοδο αυτή εμφανίζεται και η πρώτη νομοθεσία η σχετική με τα ξενοδοχεία. Πρόκειται για τους νόμους 1921 «περί παροχής ατελειών τινών εις τα ανεγειρόμενα νέα ξενοδοχεία»,

5189 «άδεια του υπουργού Εθνικής Οικονομίας διά την λειτουργίαν ξενοδοχείων και πανσιόν (οικοτροφείων)» και 5205 «περί ευθύνης και προστασίας των ξενοδόχων».

Τη δεκαετία του 1930 τα ξενοδοχεία υπερβαίνουν τα 195. Από αυτά 8 θεωρούνται λουξ, 27 Α' κατηγορίας και τα υπόλοιπα Β'.

Στο πρώτο τεύχος του περιοδικού «Τουριστική Ελλάς» που εκδίδεται την ίδια χρονιά διαβάζουμε: «Το Ελληνικόν Κράτος δεν κατενόησε την σπουδαίαν σημασίαν και επίδρασιν ην έχουν τα ξενοδοχεία επί του Τουρισμού. Επαχθείς φόροι, ουδεμία οικονομική αρωγή, διατιμήσεις κ.λπ. βαρύνουν τας ξενοδοχειακάς επιχειρήσεις και μόνον όταν εσχάτως ήρθαν αι διατιμήσεις ιδωμεν να μεταρρυθμίζονται ξενοδοχεία των Αθηνών εις νεωτεριστικά τοιαύτα ως το «Εξέλιον», το «Μπάγκειον» «Των Αθηνών» κ.λπ.... Ειδική νομοθεσία προστατεύουσα τα ξενοδοχεία δεν υπάρχει ως αλλαχού. Ευτυχώς τώρα ο ΕΟΤ έχει ετοιμήν την νομοθεσίαν αυτήν».

Τώρα πολλά από τα υπάρχοντα ξενοδοχεία μετασκευάζονται έτσι ώστε να προσφέρουν μεγαλύτερες ανέσεις. Έτσι π.χ. νιπτήρες με τρεχούμενο αντικαθιστούν τα λαβομάνα, καλοριφέρ αντικαθιστούν τις σόμπες κ.λπ.

Προστίθενται επίσης περισσότερα από ένα λουτρά στον όροφο, ενώ γίνεται προσπάθεια να δημιουργηθούν κάποια έστω και λίγα δωμάτια με δικό τους λουτρό που σταδιακά ο αριθμός τους αυξάνει ολοένα. Πολλά επίσης μονόκλινα δωμάτια μετατρέπονται σε δίκλινα (η αλλαγή στις διαστάσεις των

επίπλων συντελεί επίσης σε αυτό). Στα ξενοδοχεία Α' κατηγορίας, όπου προστίθενται νέοι όροφοι ή πτέρυγες, όλα τα δωμάτια έχουν δικό τους λουτρό.

Αλλαγή κατηγορίας

Αρκετά ξενοδοχεία είναι πλέον εφάμιλλα με αυτά της Ευρώπης. «Το νέον ξενοδοχείον της «Μ. Βρεταννίας» δύναται να παραβληθῆ μόνον με τα νεώτερα ξενοδοχεία του Λονδίνου, των Παρισίων και της Ν. Υόρκης. Διότι μη φανταζόμεθα ότι εις την Ευρώπην είναι θαυμάσια όλα τα ξενοδοχεία... εις την Ελβετίαν λ.χ. ακόμη 4.000 δωμάτια ξενοδοχείων στερούνται τρέχοντος ύδατος».

Οπωσδήποτε πάντως ακόμη και μέχρι τη δεκαετία του 1950 εξακολουθούν να κτίζονται νέα (μοντέρνα) ξενοδοχεία (όπως π.χ. το «Αρκαδία», επταώροφο κτίριο στην οδό Σωκράτους 59) όπου ένα ή δύο λουτρά εξυπηρετούν όλα τα δωμάτια του ορόφου, μόνο που τώρα αναλογεί ένα λουτρό ανά τέσσερα ή πέντε δωμάτια, ενώ στη «Μ. Βρεταννία» σε σύνολο 270 δωματίων τα διακόσια διαθέτουν δικό τους μπάνιο.

Αρκετά ξενοδοχεία αναγκάζονται να αλλάξουν κατηγορία επειδή δεν έχουν τη δυνατότητα να ικανοποιήσουν τις νέες απαιτήσεις, ενώ άλλα κλείνουν οριστικά.

Κάποια από αυτά μένουν κενά, κάποια άλλα αλλάζουν χρήση. Στα ισόγεια εξακολουθούν να λειτουργούν καταστήματα, ενώ στους ορόφους εγκαθίστανται γραφεία και μικροβιοτεχνίες. Η έλλειψη συντήρησης, η εγκατάλει-

ψη, η φθορά του χρόνου, διακρίνονται καθαρά. Τα τελευταία χρόνια αρκετά από αυτά κηρύχθηκαν διατηρητέα. Συχνά μόνο τα εξωτερικά κελύφη. Το γεγονός της κήρυξης τους που συνεπάγεται φυσικά άμεσα την απαγόρευση της κατεδάφισης, καθώς και σύγχρονες τάσεις αποκατάστασης και επαναχρησιμοποίησης, επέδρασαν θετικά.

Σήμερα αρκετά από τα παλιά ξενοδοχεία συνεχίζουν να στολίζουν την πρωτεύουσα, όπως το «Εξέλιον», στην Ομόνοια, που στεγάζει υποκατάστημα τράπεζας, το «Τουρίστ» Ερμού και Βουλής, που μετατράπηκε σε πολυκατάστημα, το «Acropole Palace» που ετοιμάζεται να στεγάσει το υπουργείο Πολιτισμού κ.ά. Βέβαια η αποκατάσταση περιορίζεται, στις περισσότερες περιπτώσεις, στις όψεις και μόνον των κτιρίων και όχι στο εσωτερικό τους, κάτι που ιδιαίτερα στους ορόφους είναι πραγματικά πολύ δύσκολο.

Μένει όμως πάντοτε για μένα το ερώτημα: Αραγε, πόσο δύσκολο ήταν να λειτουργήσουν και πάλι, αφού βέβαια εκσυγχρονιστούν, ως ξενοδοχεία; Γνωρίζω πολλούς που στα ταξίδια τους επιζητούν να μένουν σε παρόμοια ξενοδοχεία που τους μεταφέρουν αυτόματα στο κλίμα και την πολυτέλεια κάποιας άλλης εποχής. ❀

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

- 1 Νικ. Λέκκα, εν. α., σελ. 84.
- 2 Εφημερίδα «Αιών», φυλ. 979/9 Ιουλίου 1849.
- 3 Κώστα Χατζιώτη, «Πλατεία Ομονοίας», Αθήνα 1993, σελ. 86-90.
- 4 Νικ. Λέκκα, εν. αν., σελ. 88.

▲ *Αποψη της πλατείας Ομονοίας με τις Μούσες, στα 1938. Γωνιακά κτίρια στην οδό Πανεπιστημίου, αριστερά το ξενοδοχείο «Εξέλιον» και δεξιά το «Πλάζα» (φωτ.: Φωτογραφικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη).*

«Μεγάλη Βρεταννία»

▲ Σύγχρονη όψη της «Μεγάλης Βρεταννίας», όπως προέκυψε μετά την επέκτασή του το 1958. Είναι το μοναδικό, που απέρριψε τον μοντέρνο ρυθμό αν και χτίστηκε στην καρδιά της περιόδου της ανοικοδόμησης. Συμβολίζει τον κοσμοπολιτισμό της αθηναϊκής κοινωνίας και εκφράζει την επιθυμία για πολυτελή διαβίωση. (Αρχείο «Μεγάλης Βρεταννίας»).

Του **ΝΙΚΟΥ ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΥ**

ΟΣΑ ΜΕΓΑΛΑ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΕΛΗ ξενοδοχεία κι αν γίνουν στην Αθήνα, κανένα δεν μπορεί να ανταγωνιστεί την πρωτογενή αρχοντιά της «Μεγάλης Βρεταννίας». Είναι από τα ελάχιστα κτίρια της πρωτεύουσας που διατηρούν ίδια λειτουργία από το 1874, όταν άνοιξε για πρώτη φορά ως ξενοδοχείο, και ίσως το μοναδικό, από τα ιδιωτικά μέγαρα της Αθήνας που συνδέουν με τόση φυσικότητα τον 19ο με τον 21ο αιώνα. Η «Μεγάλη Βρεταννία» είναι ένα τοπόσημο της νεότερης Αθήνας, σημείο αναφοράς για πολλές γενιές και ένα κτίριο με ισχυρή αύρα που ξεπερνά κατά

πολύ την υλική του διάσταση και τη σύγχρονη λειτουργία του. Κατά μία έννοια, η «Μεγάλη Βρεταννία» είναι μία νησίδα της αστικής αισθητικής, όπως διαμορφώθηκε στους βικτωριανούς χρόνους και αναπαράχθηκε σε πολλές παραλλαγές σε πολλά σημεία της Γης. Αν και το ίδιο το κτίριο έχει γνωρίσει πολλές παρεμβάσεις και επεκτάσεις, σε σημείο που το αρχικό οικοδόμημα να διατηρείται μονάχα μία μορφολογική συγγένεια, εν τούτοις η «Μεγάλη Βρεταννία» είναι ένα κτίριο μεγάλου διαμετρήματος και όχι μόνο λόγου του μεγέθους του στην καρδιά του διοικητικού, εμπορικού και τουριστικού κέντρου της Αθήνας.

Η σημερινή όψη του ξενοδοχείου υπήρξε προϊόν μιας γενναίας απόφασης να δια-

▲ *Γκραβούρα της δεκαετίας των 1870 που δείχνει το «νέον» ξενοδοχείο της «Μεγάλης Βρεταννίας». Ο άγνωστος καλλιέγγης δίνει μια φανταστική εικόνα κίνησης τροχοφόρων και αμαξιών Αθηναίων. Η «Μεγάλη Βρεταννία» ήταν η επιτομή του εκδουλικισμού. Η αρχιτεκτονική της όψη παραπέμπει σε αντίστοιχα μέγαρα της νοτίου Γαλλίας και της Ιταλίας.*

τηρηθεί το ύψος του παλαιού κτιρίου, όταν αυτό κρίθηκε ανεπαρκές. Αυτό συνέβη στα μέσα της δεκαετίας του 1950, όταν η Αθήνα δοκίμαζε την εμπειρία ενός αναζωογονητικού οικοδομικού οργανισμού, ο οποίος, βεβαίως, μακροπρόθεσμα αποδείχθηκε εξαιρετικά ρηχός και ωφελιμιστικός. Εκείνη την εποχή, όμως, γύρω στο 1956, τα πάντα άλλαζαν και το σημαντικότερο, η συντηρητική πλειοψηφία προσδοκούσε τον εκσυγχρονισμό των υποδομών της Αθήνας είτε αυτές αναφέρονταν στις λειτουργίες της πόλης είτε στο κτιριακό δυναμικό της. Όταν, ελαφρά τη καρδία, έπεφταν σαν τραπουλόχαρτα τα νεοκλασικά μέγαρα που συνδεόνταν με την αθηναϊκή μετ'επὸς επί Γεωργίου Α', η «Μεγάλη Βρεταννία» ήταν η μοναδική περίπτωση που επέλεξε τη «συντηρητική» άποψη για αναπαραγωγή και ανάπτυξη σε μεγάλες διαστάσεις των νεοαναγεννησιακών όψεων του παλαιού μέγαρου.

Μέγαρο Δημητρίου

Στη βιβλιογραφία δεν γίνεται σαφής αναφορά για την κατεδάφιση του παλαιού Μεγαρού Δημητρίου, του τριώροφου κτιρίου, δηλαδή, που σχεδίασε το 1842 ο Δανός αρχιτέκτων Θεόφιλος Χάνσεν σε ρυθμό Γαλλικής Αναγεννήσεως, και που αποτέ-

λεσε τη στέγη της παλαιάς «Μεγάλης Βρεταννίας» από το 1874 έως το 1958. Η «ανακατασκευή» της «Μεγάλης Βρεταννίας» στα τέλη του '50 υπήρξε, ωστόσο, ένα μεγάλο έργο υποδομής για την αναπτυσσόμενη με ραγδαίους ρυθμούς τουριστική βιομηχανία στη διάρκεια της πρώτης καρμανλικής περιόδου. Επιπλέον, δόθηκε και μία αρχιτεκτονική λύση για τη θέα των άκαρων και θλιβερών μεσοτοιχιών που αποκάλυπτε η μεσοπολεμική επέκταση του ξενοδοχείου προς την Πανεπιστημίου και τη Βουκουρεστίου και η οποία «βύθιζε» και «βάραινε» το ευγενές, αρχικό κτίριο επί της οδού Γεωργίου Α'. Έτσι, αναδύθηκε η σημερινή, ακανής για τα αθηναϊκά δεδομένα «Μεγάλη Βρεταννία» με τις γνώριμες αναγεννησιακές τοξοστοιχίες της και τα λαξευτά φουρούσια της, που τη διαφοροποιούν από τον ήρεμο αθηναϊκό νεοκλασικισμό, ευδιάκριτο στο κοντινό Μέγαρο Μαυρομικάλη (Αμαλίας και Ξενοφώντος) ή στην παρακείμενη πρεσβεία της Αιγύπτου στη Βασιλίσσης Σοφίας. Μορφολογικά, η επιλογή του Θεόφιλου Χάνσεν να δώσει στο πολυτελές αρχικό κτίριο τη ρυθμολογία της Γαλλικής Αναγέννησης και όχι του Νεοκλασικισμού, ήταν μια ενδιαφέρουσα αρχιτεκτονική παραλλαγή, που τη συναντάμε και σε άλλες περιπτώσεις στην Αθήνα. Λίγα χρό-

νια αργότερα, ο Τσίλλερ είχε κάνει σαφείς αναγεννησιακές αναφορές τόσο στο Δίον Μέλαθρον όσο και στο κατεδαφισμένο, επιβλητικό Ορφανοτροφείο Χατζηκωνσταντα επί της οδού Πειραιώς (γκρεμίστηκε το 1963).

Το Μέγαρο Δημητρίου, όπως αρχικά ήταν γνωστό το κτίριο που έμελλε να στεγάσει τη «Μεγάλη Βρεταννία», ορθώθηκε διαγωνίως απέναντι στα ανάκτορα ορίζοντας έτσι το κέντρο για την ανάπτυξη της μεγαλοαστικής Αθήνας που εξακτινώθηκε σταδιακά προς τη Βασιλίσσης Σοφίας και την Αμαλίας. Εως περίπου το 1900, οικογένειες ομογενών και εύπορων εμπόρων είχαν ανεγείρει δεκάδες μικρά παλατάκια, που, ως περιδέραιο, στεφάνωναν το Παλάτι και τον Βασιλικό Κήπο (σχεδόν όλα διασώζονταν έως τα τέλη της δεκαετίας του 1950).

Το Μέγαρο Δημητρίου χτίστηκε από τον Αντώνιο Δημητρίου, πλούσιο Έλληνα της Τεργέστης, με καταγωγή από τη Λήμνο, την εποχή που η Αθήνα είχε περίπου 20.000 κατοίκους. Για μερικά χρόνια, το κτίριο χρησιμοποιείται από διπλωμάτες, αυλικούς και ξένους επισήμους, αλλά η οικογένεια Δημητρίου αποφάσισε να πουλήσει το μέγαρο στην οικογένεια Κλάδου, η οποία, με τη σειρά της το ενοίκιασε στη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή. Από εκείνη την περίοδο (πριν από το 1874) χρονολογούνται οι φωτογραφίες του

κτιρίου με την επιγραφή της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής.

Ιδιοκτησία Λάμψα

Η «Μεγάλη Βρεταννία», όμως, λειτουργούσε ως ξενοδοχείο προτού μεταφερθεί στο γνώριμό μας κτίριο. Βρισκόταν και πάλι στο Σύνταγμα, στη γωνία Σταδίου και Καραγεώργη της Σερβίας (στην οικία Γιαννοπούλου), και ανήκε στον Σάββα Κέντρο. Ήταν ο Σάββας Κέντρος που αγοράζει το ακίνητο της πρώην οικίας Δημητρίου το έτος 1874 και συνεταιριζόμενος με τον επιχειρηματία Ευστάθιο Λάμψα ιδρύουν, στην ουσία, το πολυτελές ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρεταννία». Όταν ο Κέντρος πέθανε το 1888, ο Λάμψας αγοράζει το μεριδίό του και γίνεται ο μοναδικός ιδιοκτήτης του φημισμένου πλέον ξενοδοχείου, γνωστού στους connaisseurs της Ευρώπης ως κατάλυμα που εξασφαλίζει άνεση και πολυτέλεια σε μία από τις μικρές, «καθυστερημένες» και σχεδόν εξωτικές βαλκανικές πρωτεύουσες, όπως ήταν η Αθήνα. Ο Λάμψας που έμελλε να εξελιχθεί σε ισχυρή παρουσία με κύρος στην αναπτυσσόμενη πρωτεύουσα ξεκίνησε σαν ένα φτωχό παιδί που είχε βρει δουλειά στις κουζίνες των ανακτόρων. Ήταν η ενσάρκωση του «ελληνικού ονείρου», του βιοπαλαιστή με πείσμα, εργατικότητα και ταλέντο που δεν διστάζει να γνωρίσει τον κόσμο και να αντιπαρατεθεί μαζί του προκειμένου να βελτιώσει τη ζωή του, τις γνώσεις του, τις προοπτικές του. Ο Λάμψας καταγόταν από τα Καλάβρυτα, αλλά η οικογένειά του είχε μεταναστεύσει στην Οδησό. Χωρίς τύχη, αποφάσισαν να επιστρέψουν στην πατρίδα. Στην Αθήνα, πλέον, ο νεαρός Στάθης εργάστηκε στο παλάτι, όπου διακρίθηκε για το ταλέντο του στη γαστριμαργία. Με έξοδα του παλατιού, ο Στάθης Λάμψας πήγε στο Παρίσι προκειμένου να τελειοποιήσει το ταλέντο του και να ενημερωθεί για τις τάσεις στη γαλλική κουζίνα.

Στο Παρίσι, ο Λάμψας ευημερεί χάρη στην αξία του. Πιάνει δουλειά στο περίφημο για την εποχή εστιατόριο «Maison Dorée», διακρίνεται ως μάγιστρα και αποσπά την προσοχή του τραπεζίτη Αρμάνδου Οπενχάιμ, ο οποίος του προσφέρει θέση εργασίας στο μέγαρό του. Ο Λάμψας γνωρίζει στο Παρίσι την Παλμύρα Παλφρουά, παντρεύονται και ενώνοντας τα όχι πλέον ευκαταφρόνητα βαλάντιά τους αποφασίζουν να εγκατασταθούν στην Αθήνα με σκοπό να ανοίξουν ένα ξενοδοχείο, στο οποίο θα μπορούσε να γεύεται κανείς την ντελικάτη γεύση της αριστοκρατικής Ευρώπης. Η ιδέα, λοιπόν, για τη «Μεγάλη Βρεταννία» γεννήθηκε στο μυαλό του Λάμψα στο Παρίσι, όπου είχε εκτεθεί στη λεπτή τέχνη της γευσιγνωσίας και είχε εκτιμήσει τη ροπή των μπουρζουά προς την πολυτέλεια. Η εμπειρία του και η επιθυμία του συνδυάστηκαν με ευτυχία τρόπο με τα επεκτατικά σχέδια του Σάββα Κέντρο, ιδιοκτήτη τότε μιας ταπεινότερης «Μεγάλης Βρεταννίας», όπως εξηγήσαμε παραπάνω. Ήταν, όμως, η μαγιά για ένα έξυπνο και ριψοκίνδυνο στρατηγικό σχέδιο με σκοπό την εμφύτευση της γαλλικής φινέ-

τσας στη νεανική καρδιά της αστικής Αθήνας. Το επέτυχαν με ένα δάνειο 800.000 δρχ. που προστέθηκε στο κεφάλαιό τους.

Καινοτομίες και πολυτέλεια

Γρήγορα, η «Μεγάλη Βρεταννία» έγινε η γέφυρα της Αθήνας με την Ευρώπη, κυριολεκτικά, αφού σε αυτήν κατέλυαν οι διάσημες προσωπικότητες που επισκέπτονταν την πρωτεύουσα και εκεί μπορούσε να δει κανείς (και να συμμετέχει) σε κοινωνικές επιδείξεις πλούτου. Η «Μεγάλη Βρεταννία» έγινε συχνά πρωτοπόρος πολλών καινοτομιών. Ήταν το πρώτο κτίριο στην Ελλάδα που ηλεκτροδοτήθηκε από μηχανή παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, που εγκαταστάθηκε στο ίδιο το ξενοδοχείο. Ο εξηλεκτρισμός στην Αθήνα ήταν απλούστερη υπόθεση από την υδροδότηση, η οποία, έως περίπου το 1930 όταν λειτουργήσε το φράγμα του Μαραθώνα, ήταν εντόνως προβληματική και πηγή παραπόνων αλλά και κακεξίας. Το τρεχούμενο νερό θεωρείτο στην Αθήνα εξεζητημένη πολυτέλεια έως τουλάχιστον τις αρχές του 20ού αιώνα, και αυτό ίσχυε μόνο για τα μέγαρα των πλουσίων. Στη «Μεγάλη Βρεταννία» για πολλές δεκαετίες το νερό το έφερναν οι υπηρέτες και ο πελάτης που επιθυμούσε να πάρει το μπάνιο του όφειλε να ενημερώνει το ξενοδοχείο από την προηγούμενη ημέρα, ώστε να ετοιμάζονται

τα λουτρά αναλόγως. Πολυτελής, όμως, επίπλωση, έργα τέχνης, ασπόμενα σερβίτσια, πορσελάνες, ανθοδέσμες και μελαγχολικές «βικτωριανές» κέντριες που γέμιζαν τους χώρους υποδοχής και εστίασης, έδιναν τον τόνο της αισθητικής υπερβολής, για την οποία διψούσαν οι Αθηναίοι αστοί.

Ο Λάμψας συνέδεσε το ξενοδοχείο με την κοινωνία των Αθηνών. Το 1894, λάνσαρε τον θεσμό των «diners-dansants», χορευτικών δειπνών με ζωντανή ορχήστρα και φαγητό. Οι Αθηναίοι ανταποκρίθηκαν πλειοδοτώντας και διατήρησαν αυτή τη συνήθεια για πολλά χρόνια. Ήδη, από το 1888, όταν τιμήθηκε η 50ή επέτειος από την ίδρυση του Πανεπιστημίου Αθηνών, η «Μεγάλη Βρεταννία» είχε φιλοξενήσει τις εκδηλώσεις εγκαινιάζοντας, στην ουσία, τον κοινωνικό της ρόλο. Στη γειτονιά των ανακτόρων, αρχικά, της Βουλής αργότερα (μετά το 1933), πάντα κοντά, όμως, στα νέα ανάκτορα της Ηρώδου Αττικού αλλά και στα μεγάλα μέγαρα του αθηναϊκού κέντρου, η «Μεγάλη Βρεταννία» αποτέλεσε πρακτικά και συμβολικά τον κόμβο της αθηναϊκής εξωστρέφειας. Το πλήθος των προσωπικοτήτων που κατέλυαν στα πολυτελή δώματά της ήταν η επιτομή του πνεύματος του κοσμοπολιτισμού, που

▲ Αποψη της προεδρικής σουίτας στη «Μεγάλη Βρεταννία». Κλασική αισθητική και μεγαλοπρεπής ατμόσφαιρα. Η προεδρική σουίτα είναι το «καμάρι» του ξενοδοχείου και σε αυτήν έχουν καταλύσει, κατά καιρούς, διάσημες προσωπικότητες απ' όλον τον κόσμο. (Αρχείο «Μεγάλης Βρεταννίας»)

Οι προσφερόμενες ανέσεις και η πολυτέλεια το ανέδειξαν σε προσφιλές κατάλυμα υψηλών προσώπων

▲ 18 Οκτωβρίου 1944. Τιμητικό άγημα του ΕΛΑΣ στον Αγνωστο Στρατιώτη κατά την άφιξη του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου από τη Μέση Ανατολή. Στο βάθος δεξιά η κατάμεση με κόσμο, στην ταράτσα και τα μπαλκόνια, «Μεγάλη Βρεταννία». Τόσο το ίδιο το κτίριο του ξενοδοχείου όσο και ο περιβάλλον χώρος είναι συνδεδεμένα με ιστορικές στιγμές, κάποιες κρίσιμες, τον νεοελληνικό βίον. Λειτούργησε ακόμη και ως στρατηγείο (1940-41) ή κυβερνητικό κέντρο (1944-45) (φωτ.: συλλογή Μ.Γ. Τσάγκρη).

Συνδέεται στενά όχι μόνο με την κοινωνική, αλλά και την πολιτική ιστορία της Αθήνας

εξέφραζε μεγάλη μερίδα της αστικής τάξης.

Στις αρχές του 20ού αιώνα, ένας νεαρός Έλληνας, που είχε ολοκληρώσει τις νομικές σπουδές του στην Αθήνα και είχε μεταβεί στη Ρώμη για εξειδίκευση, έμελλε να συνδέσει την πορεία του με την πορεία της «Μεγάλης Βρεταννίας». Ο Θεόδωρος Πετρακόπουλος, αυτό ήταν το όνομα του νεαρού, ήταν ένας από τους έξι γιούς ενός ράπτη από την Πάτρα. Διάβαζε μόνος του τις νύχτες. Τη μέρα βοηθούσε τον πατέρα του. Είχε όμως ήδη ανοίξει τα φτερά του. Από τη Ρώμη άρχισε να στέλνει σειρά άρθρων στην εφημερίδα «Εστία» και συχνά αναφερόταν στην πρόοδο της Ιταλίας και στα άλματα που έκανε εκεί η τουριστική υποδομή. Αυτά τα άρθρα του αγνώστου στους αθηναϊκούς κύκλους Θεόδωρου Πετρακόπουλου διάβαζε και ο Ευστάθιος Λάμπσας. Οχι μόνο τα διάβαζε, αλλά τα θαύμαζε και διέκρινε σε αυτά το οξυδερκές πνεύμα που τον συγκινούσε. Ζήτησε να τον γνωρίσει και να ανταλλάξουν απόψεις. Η συνάντηση αυτή έγινε δυνατή το 1909, τη χρονιά που ο Πετρακόπουλος αποφάσισε να επιστρέψει στην Ελλάδα. Ο Λάμπσας μαγεύτηκε από την προσωπικότητα του

νεαρού, ο οποίος σιγά σιγά κατέκτησε με τη γοητεία του τη χρυσή νεολαία της μικρής Αθήνας. Σε λίγο διάστημα, ο Θεόδωρος Πετρακόπουλος είχε παντρευτεί την υιοθετημένη θυγατέρα του Λάμπσας, τη Μαργαρίτα, το μόνο του παιδί. Ο Πετρακόπουλος είχε γρήγορη εξέλιξη. Σταδιακά, κέρδισε ακόμη και την εύνοια του Ελευθερίου Βενιζέλου και εισήλθε στη σφαίρα επιρροής του. Εφτασε να είναι παρών στην υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου (1913). Ο Βενιζέλος του χάρισε την πένα του.

Επόμενο ήταν ο Πετρακόπουλος, ως δεδλωμένος βενιζελικός, να υφίσταται τις συνέπειες του εθνικού διχασμού ακολουθώντας τα ίχνη του Βενιζέλου. Το 1918, αγόρασε το ξενοδοχείο από τον πεθερό του και ισχυροποιήθηκε ως δυνατός ανήρ.

Επόμενο ήταν ο Πετρακόπουλος, ως δεδλωμένος βενιζελικός, να υφίσταται τις συνέπειες του εθνικού διχασμού ακολουθώντας τα ίχνη του Βενιζέλου. Το 1918, αγόρασε το ξενοδοχείο από τον πεθερό του και ισχυροποιήθηκε ως δυνατός ανήρ.

Επέκταση και Petit Palais

Μετά το 1920, η «Μεγάλη Βρεταννία» αντιμετωπίζει την αύξηση της κίνησης στην Αθήνα. Με την κατάργηση της μοναρχίας, μένει ελεύθερη η πολυτελής κατοικία του πρίγκιπος Νικολάου επί της Βασιλίσσης Σοφίας (νυν πρεσβεία της Ιταλίας) και το νεοκλασικό αυτό παλάτιο «προσαρτάται» (με καταβολή ενοικίου) στη «Μεγάλη Βρεταννία» το 1923 και μετονομάζεται σε Petit Palais. Το εγκαινιάσε ο

◀ 22 Ιουνίου 1946. Ο αρχηγός του Βρετανικού Επιτελείου στρατηγός Μονκόμερι (όρθιος) σε επίσημο γεύμα στην τραπεζαρία της «Μεγάλης Βρεταννίας» (φωτ.: συλλογή Μ.Γ. Τσαγκάρη).

πρόεδρος της Δημοκρατίας, Αλέξανδρος Ζαΐμης, παρουσία σύμπαντος του διπλωματικού σώματος. Διαμένουν υψηλές προσωπικότητες και η αίγλη του ξενοδοχείου ενισχύεται. Υπάρχουν ιστορίες... Οι Αθηναίοι συζητούσαν τα καπρίτσια της Μαίρης Πίκφορντ που όταν κατέλυσε στη «Μεγάλη Βρεταννία» μαζί με τον Ντάγκλας Φέρμπανκς ζήτησε ένα επιπλέον δωμάτιο για να βάλει τα αναριθμητά ζευγάρια παπούτσια που είχε φέρει μαζί της. Αντιπροσωπείες κρατών, ολόκληρες ορχήστρες, βασιλείς, πρωθυπουργοί, ηθοποιοί, συγγραφείς, εκκεντρικοί κοσμικοί έχουν διαμείνει σε αυτό το αθηναϊκό αντίστοιχο του «Ritz». Στη διάρκεια της Κατοχής αλλά και μετά την Απελευθέρωση, η «Μεγάλη Βρεταννία» που είχε επιταχθεί έζησε μεγάλες και δραματικές στιγμές.

Στη δεκαετία του '20, πέθανε στα 42 της χρόνια η Μαργαρίτα, κόρη του Ευσταθίου Λάμψα και σύζυγος του Θεόδωρου Πετρακόπουλου, αφήνοντας τρία παιδιά, τη Σοφία, τον Στάθη και τον Περικλή. Ο Θεόδωρος Πετρακόπουλος πέθανε στα 85 του χρόνια, το 1963. Τη διεύθυνση ανέλαβε τότε ο γιός του, Περικλής.

Η «Μεγάλη Βρεταννία» είναι σήμερα ένα μεγάλο ευρωπαϊκό ξενοδοχείο σε μία σημαντική καμπή της ιστορίας της. Πρόκειται να ανακαινιστεί εκ βάθρων και να συνεχίσει να προσφέρει τις υψηλές υπηρεσίες της στην πόλη των Αθηνών. Ανήκει στα κτίρια του αθηναϊκού κέντρου που ορίζουν τη φυσιογνωμία του και προσδιορίζουν το ύψος του. Η σημασία του ξεφεύγει από τα όρια ενός μεγάλου ξενοδοχείου αφού, όχι μόνο εμπλέκεται στην ιστορία της Αθήνας, αλλά λειτουργεί συνεκτικά στη δημιουργία της συλλογικής

▲ Ο Αρχιεπίσκοπος της Κύπρου Μακάριος στον εξώστη της «Μεγάλης Βρεταννίας». Φωτογραφία από την άφιξή του στις 29 Νοεμβρίου 1975 και την παραμονή του στην Αθήνα. Οι περισσότεροι ξένοι επίσημοι επισκέπτες έβρισκαν παλιότερα, αλλά και σήμερα καιάλμα στο ιστορικό ξενοδοχείο (φωτ.: συλλογή Ν. Ε. Τόλη).

μνήμης ως ένα από τα ισχυρά τοπία της πρωτεύουσας. ❁

ΠΗΓΕΣ:

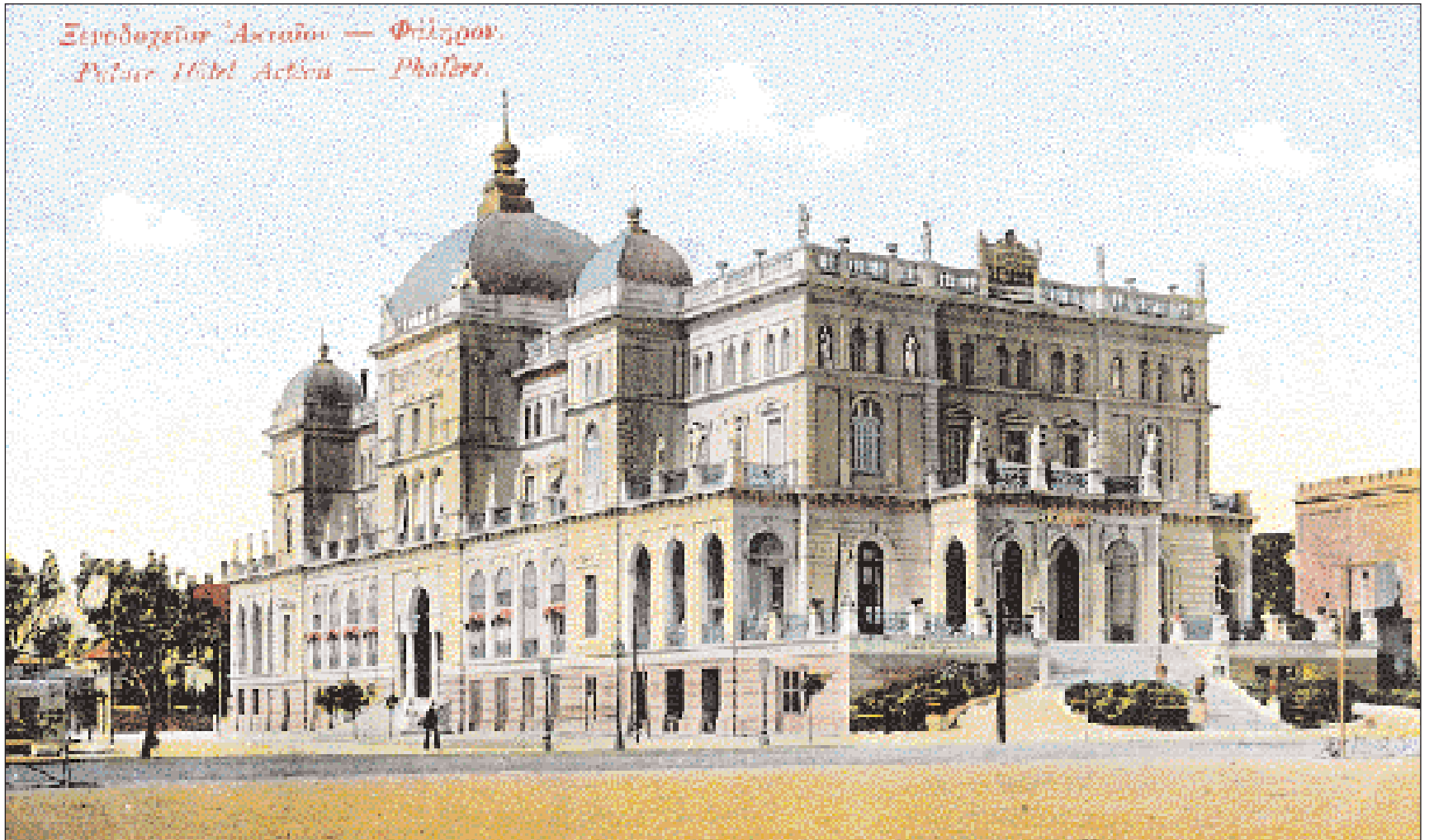
— The city of Athens and the Grande Bretagne, One Hundred and Fifty Years Duet in History. Έκδοση «Μεγάλης Βρεταννίας», 1997.

— Μνήμες Αθήνας του 1896. Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων και η ιστορική παρουσία του ξενοδοχείου Μεγάλη Βρεταννία (πρώτη έκδοση 1995).

— Μαρία Μαρογιάννη, Ματιές στην Αθήνα που έφυγε, τόμος Β'. Εκδόσεις Φιλιλύπη, 1996.

Ξενοδοχείο Ακταίου — Φάληρον.
Palace Hotel Actia — Phalera.

▲ Το ονομαστό και μεγαλοπρεπές ξενοδοχείο «Ακταίου» των Νέων Φαλήρων ήταν το πιο εμβληματικό αρχιτεκτονικό αρχιτεκτόνημα της εποχής. Αναπαρήγαγε την εκλεκτικιστική αρχιτεκτονική της Μπελ Επόκ και την κουλτούρα των δημοφιλών παραθεριστικών κέντρων της Γαλλικής και Ιταλικής Ριβιέρας. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, τη διεύθυνση του ξενοδοχείου είχε ο Κωνσταντίνος Μπράουν, ομογενής εκ Καναδά, ο οποίος οργάνωσε και διεύθυνε και το περίφημο ξενοδοχείο της Πλατείας Συντάγματος «Νέον Αγγλίας».

Δύο ξενοδοχεία με αριστοκρατική και οικογενειακή ατμόσφαιρα

Της ΛΑΪΥΡΑΣ ΜΠΡΑΟΥΝ-ΒΛΑΧΑΚΗ

ΣΤΟΛΙΔΙ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ, στην καρδιά της Αθήνας, ήταν το ξενοδοχείο «Νέον Αγγλίας» της οικογενείας Μπράουν. Ήταν ένα μεγάλο νεοκλασικό κτίριο, που ατένιζε τη Βουλή των Ελλήνων, στο κέντρο της κοσμικής και εμπορικής κίνησης της πρωτεύουσας. Το «Νέον Αγγλίας» ήταν ονομαστό για την παράδοση της τελειότητας και τον σεβασμό στα ήθη και τα έθιμα της ελληνικής φιλοξενίας. Όπως και τα άλλα —ελάχιστα εκείνη την εποχή— ξενοδοχεία αυτής της κατηγορίας, το «Νέον Αγγλίας» είχε κατά καιρούς φιλοξενήσει μερικούς από τους αριστοκράτες της πολιτικής και της πνευματικής ηγεσίας του τόπου. Υπό τη διεύθυνση της μητέρας μου, της μεγάλης οικοδόστουνας, Ελένης Μπράουν, διατήρησε τα πρωτεία της φιλοξενίας στον τόπο

«Ακταίου» και

μας, παρά την παλαιότητα των εγκαταστάσεών του. Ήταν ένα αγαπητό ξενοδοχείο, μια κόγχη πρεμίας και αρχοντιάς, με οικογενειακή ατμόσφαιρα και κοσμοπολιτική αύρα.

Στα 1890, ο πατέρας μου, Κωνσταντίνος Μπράουν, ήταν δημοδιδάσκαλος στα Μαζέικα των Καλαβρύτων. Κατά την εποχή εκείνη που σπάνιζαν οι πνευματικοί άνθρωποι, ο πατέρας μου μετανάστευσε στον Καναδά και εγκαταστάθηκε στο Εντμοντον της Αλμπέρτας. Στις αρχές του 20ού αιώνα, δημιούργησε μια μεγάλη οικογένεια και στέριωσε επαγγελματικά, στήνοντας και αναπτύσσοντας μια μεγάλη ξενοδοχειακή επιχείρηση, θέατρο και εστιατόριο. απέκτησε έξι παιδιά, δυο γιους και τέσσερις κόρες. Η οικογένεια Μπράουν έζησε αρκετά χρόνια στον Καναδά και επανήλθε στην Ελλάδα το 1925, όταν πέθανε η μητέρα του Κωνσταντίνου.

Φτάνοντας στην Ελλάδα, ο Κωνσταντίνος Μπράουν αξιοποίησε την επαγγελματική πείρα που είχε αποκτήσει στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στον Καναδά και με το δαιμόνιο που τον χαρακτήριζε, δημιούργησε το ξενοδοχείο «Ακταίου» στο Νέο Φάληρο, ένα από τα πιο ονομαστά και μεγαλοπρε-

πή ξενοδοχεία της εποχής του Μεσοπολέμου.

Από το Φάληρο στο Σύνταγμα

Το «Ακταίου» ήταν ένα αρχιτεκτονικό κόσμημα που γρήγορα εξελίχθηκε σε δημοφιλές σημείο συνάντησης της αθηναϊκής κοινωνίας. Εκεί, φιλοξενήθηκαν κατά καιρούς μεγάλες προσωπικότητες, ανάμεσα στις οποίες και αρχηγοί κρατών, όπως ο Χαϊλέ Σελασιέ και ο Γκάντι.

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1930, ο Κωνσταντίνος Μπράουν δημιούργησε το δεύτερο ξενοδοχείο του στην Ελλάδα, το ξενοδοχείο «Νέον Αγγλίας» στο κέντρο των Αθηνών σε γειτνίαση με τη «Μεγάλη Βρετανία», τα μεγάλα εμπορικά καταστήματα και τα ιστορικά καφενεία και εστιατόρια της πρωτεύουσας. Το «Νέον Αγγλίας» βρισκόταν στη δεξιά γωνία της οδού Ερμού, στη συμβολή της με την Πλατεία Συντάγματος (σ.σ. εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το κτίριο που παλαιότερα στέγαζε τον «Παπασπύρου» και τα τελευταία χρόνια το MacDonald's). Ήταν λιτό και μεγαλοπρεπές στην εμφάνιση, αναδύον μια ήρεμη αρχοντιά, που χαρακτήριζε τό-

«Νέον Αγγλίας»

▲ Το ξενοδοχείο της Αγγλίας που εξελίχθηκε σε ξενοδοχείο «Νέον Αγγλίας» σε πρώτο πλάνο δεξιά σε φωτογραφία της πλατείας Συντάγματος γύρω στα 1910. Αριστερά, το κτίριο με το αέτωμα, που στέγαζε το ζαχαροπλαστικό «Ζαβορίτη». Κτίστηκε το 1855 και κατεδαφίστηκε το 1960.

τε πολλά κτίρια της περιοχής του Συντάγματος.

Όπως το «Ακταίον» στο Φάληρο και η «Μεγάλη Βρετανία» στο Σύνταγμα, έτσι και το «Νέον Αγγλίας», που φημιζόταν για την αριστοκρατική και οικογενειακή ατμόσφαιρά του, φιλοξένησε κατά καιρούς ξένους πολιτικούς, συγγραφείς και καλλιτέχνες. Στο ισόγειο του ξενοδοχείου, λειτουργούσε, τα πρώτα χρόνια καμπαρέ και ήταν εκεί που πρωτοεμφανίστηκαν τα Καλουτάκια, που τα έφερε η μαμά τους.

Ο Γεχούντι Μενουχίν, ο Τζον Στάινμπεκ και ο Ερνεστ Χεμινγκουέι είχαν καταλύσει στα δωμάτια του, κατά την επίσκεψή τους στην Αθήνα. Ο Χεμινγκουέι, μάλιστα, που είχε μείνει στο δωμάτιο 102, είχε εντυπωσιαστεί από το αθηναϊκό φως που εισέβαλε το πρωί στο δωμάτιό του, κάνοντας παιχνίδια τους τοίχους σε βαθμό που τον τρέλαινε. Περιγράφει το ξενοδοχείο εξιστορώντας την αθηναϊκή εμπειρία του σε ένα από τα βιβλία του.

Στη δίνη της πολιτικής

Στο «Νέον Αγγλίας» φιλοξενήθηκαν επίσης μέλη της πολιτικής ηγεσίας της Ελλάδος, αλλά και άλλες προσωπι-

► Το ξενοδοχείο «Νέον Αγγλίας» στα μέσα της δεκαετίας των 1950. Διακρίνεται αριστερά στη συμβολή της οδού Ερμού με την πλατεία Συντάγματος. Στο βάθος η ανεγειρόμενη οικοδομή έχει αντικαταστήσει το Μέγαρο Καλλιγιά. Δίπλα, διακρίνεται το κτίριο που στέγαζε το βιβλιοπωλείο των Ελευθεροδάκη. Φωτογραφία του Τσέχου Γιαν Λούκας.

▲ Το ξενοδοχείο «Νέον Αγγλίας» σε μεταπολεμική φωτογραφία. Βρισκόταν στη γωνία της οδού Ερμού, στην προβολή της στην πλατεία Συντάγματος. Κατεδαφίστηκε το 1960 (φωτ.: Φωτογραφικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη).

▲ Ξεκρέμασμα της ταμπέλας των «Hotel New Engleterre» από διαδηλωτές. Στις 9 Μαρτίου 1956, σε συλλαλητήριο για τον εκποτισμό του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, «ξηλώθηκαν» από τους διαδηλωτές όλες οι αγγλόγλωσσες πινακίδες των ξενοδοχείων στην πλατεία Συντάγματος (φωτ.: Ηνωμένοι Φωτορεπόρτερ, συλλογή Ν. Ε. Τόλη).

κόπτες της εποχής, όπως η Αμαλία Καραμανλή, η οποία διέμενε στο ξενοδοχείο μαζί με την οικογένειά της, που είχαν το σπίτι τους στην Πάτρα. Είχαν επίσης διαμείνει οι βουλευτές Μπακατσέλος, Μουράτογλου, Βγόντζος, ο Κώστας Καραμανλής, μικρό παιδάκι, τότε, ο Γεώργιος Μαύρος, ο Γιάννης Ζιγδής και πολλοί άλλοι. Από τους εξώστες του ξενοδοχείου, που έβλεπαν στην πλατεία Συντάγματος, πολιτικοί αρχηγοί κομμάτων, όπως ο Γεώργιος Παπανδρέου απήθυναν διαγγέλματα στον ελληνικό λαό.

Το ξενοδοχείο διατηρούσε μια ωραία κλασικότητα. Δεν ήταν «μοντέρνο», όπως έλεγαν τότε, αναφερόμενοι στα «νέα κομψόρ», αλλά είχε αρχοντιά που όσοι έρχονταν σε επαφή μαζί της την εκτιμούσαν και την αποζητούσαν. Στην είσοδο του κτιρίου, στο εσωτερικό, υπήρχαν δύο επιβλητικοί δωρικοί κίονες. Μέσα σε αυτήν την κλασική, αθηναϊκή ατμόσφαιρα, το ξενοδοχείο λειτουργούσε ως μια μικρή Βουλή απέναντι από την αληθινή. Λέγεται ότι στη διάρκεια συζητήσεων βουλευτών διάφορων κομμάτων στα σαλόνια του «Νέον Αγγλίας» είχαν ληφθεί σημαντικές αποφάσεις.

Από το 1940, τη διεύθυνση του ξενοδοχείου είχε αναλάβει η Ελένη Μπράουν, στο πρόσωπο της οποίας όλοι οι ένοικοι εξέφραζαν τον σεβασμό τους. Ήταν μια γυναίκα με έντονη προσωπικότητα. Το 1941, οι Γερμανοί επέταξαν το ξενοδοχείο και η Ελένη Μπράουν επέδειξε θάρρος και με τη στάση του προσέφερε εθνική υπηρεσία. Σε μια έφοδο των Γερμανών, που αναζητούσαν παράνομους πομπούς, τους παραπλάνησε και τους απομάκρυνε από τα μυστικά γραφεία παρακείμενης αριστερής εφημερίδας. Τη διεύθυνση του ξενοδοχείου την κρατούσαν πάντα οι γυναίκες της οικογενείας. Τα αγόρια είχαν γίνει ο ένας δικηγόρος και ο άλλος γιατρός. Τρεις ορόφους είχε το ξενοδοχείο και στον τέταρτο, που ήταν σαν penthouse, ήταν η κατοικία της οικογενείας μας.

Το ξενοδοχείο «Νέον Αγγλίας» κατεδαφίστηκε το 1960 και στη θέση του ανεγέρθηκε πολυτελής οικοδομή μοντέρνου ρυθμού, που όμως δεν διαθέτει την αρχοντιά και τη ζεστασιά του παλιού κτιρίου. Το «Νέον Αγγλίας» ανήκει για πάντα στην κοινωνική και τουριστική ιστορία της Αθήνας. ❄

Το ιστορικό «Ακροπόλ»

▲ Το ξενοδοχείο «Ακροπόλ Παλάς», στολίδι της οδού Πατησίων, εκπροσωπούσε τη νέα αρχιτεκτονική έκφραση στην Αθήνα της εποχής του Μεσοπολέμου. Πέρασαν πολλά χρόνια για να κηρυχθεί διατηρητέο μνημείο και να τύχει της προσασίας της Πολιτείας (φωτ.: Σπύρος Μελετζής).

Τον **ΝΙΚΟΥ Θ. ΧΟΛΈΒΑ**

Καθηγητή Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας
και Ρυθμολογίας του ΕΜΠ

ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΟΔΟΥ Πατησίων απέναντι από το νεοκλασικό ιστορικό συγκρότημα του Πολυτεχνείου και του Αρχαιολογικού Μουσείου, στη γωνία με την οδό Μάρνη, βρίσκεται το επιβλητικό κτίριο του ξενοδοχείου «Acropole Palace». Πριν από έναν χρόνο στο ένθετο της «Κυριακάτικης Καθημερινής» το αφιερωμένο στα κτίρια της οδού Πατησίων, γράψαμε για την ιστορία και τις περιπέτειές του.

Το συγκεκριμένο κτίριο (1926–28) σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Σωτήριο Ι. Μαγιάση που είχε σπουδάσει στο Παρίσι και γι' αυτό μορφολογικά εντάσσεται σε αυτό που λέμε «Ελληνικό Art Nouveau». Με βάση ακριβώς αυτήν την επιστημονική θεωρία κηρύχθηκε διατηρητέο από το υπουργείο Πολιτισμού, σε συνδυασμό με την ιδιαίτερη τυπολογία του που ανήκει διεθνώς στα σπουδαία «grand's hotels». Κτίριο με μνήμες από την Αθήνα του Μεσοπολέμου, αλλά και της πρώτης μεταπολεμικής εποχής, έως και ιστορικών γεγονότων της πρόσφατης περιόδου της χώρας, όπως η λήψη από τα μπαλκόνια του στοιχείων εικονογραφικών της εξέγερσης του

Πολυτεχνείου που βρίσκεται ακριβώς και διαγωνίως απέναντι. Το Acropole Palace αποτέλεσε κατά κάποιον τρόπο κτίριο αναφοράς.

Ακόμη και σήμερα, ο μυημένος παρατηρητής θα ανακαλύψει τις διακοσμητικές λεπτομέρειες στα κιγκλιδώματα, στις όψεις, αλλά και στο εσωτερικό του, την προσπάθεια του κ. Μαγιάση να συνδυάσει στην αρχιτεκτονική σύνθεση τις επιλογές Art Nouveau με τη χρήση στοιχείων από την ελληνική αρχιτεκτονική παράδοση. Ο Σωτήριος Μαγιάσης είναι πράγματι ένας προικισμένος αρχιτέκτων, με ιδιαίτερη ικανότητα στον σχεδιασμό. Τα αρχιτεκτονικά του σχέδια είναι πραγματικά έργα τέχνης και προκαλούν τον θαυμασμό για τη λεπτότητα και τη σπάνια ευαισθησία στη σύλληψη, αλλά και στην εκτέλεσή τους.

Ο γράφων συνδέθηκε με το συγκεκριμένο κτίριο από την εφηβική του ηλικία, συμμετέχοντας σε διάφορους διαγωνισμούς χορού που γίνονταν στους χώρους του τη δεκαετία 1950–60 ή αργότερα, όταν έγραφε και ερευνούσε για το σχολικό έργο του αρχιτέκτονα που το δημιούργησε. Η κήρυξη του κτιρίου ως διατηρητέου πριν από δέκα χρόνια με πρωτοβουλία του γράφοντος ως μέλους τότε του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠΠΟ, σηματοδότησε τη νεότερη ιστορία, αλλά και την περιπέτεια του Acropole Palace.

Σήμερα ανήκει στο υπουργείο Πολιτισμού, αλλά παρατηρείται μια καθυστέρηση στην έναρξη των έρ-

γων αποκατάστασης που είναι απαραίτητη με την όποια εύρυθμη λειτουργία του και για την όποια χρήση του. Είναι γεγονός ότι όλα τα αρχιτεκτονικά μνημεία δεν μπορούν να επιβιώσουν αν δεν είναι «δοχεία ζωής», όπως έλεγε και ο μεγάλος μας αρχιτέκτονας Άρνης Κωνσταντινίδης. Ας ελπίσουμε λοιπόν... ❀

Βιβλιογραφία:

Χολέβας Ν.Θ.: «Εισαγωγή στο έργο του αρχιτέκτονα Σ. Ι. Μαγιάση, Αθήνα, 1987.

Χολέβας Ν.Θ.: Αρχιτεκτονική του Μεσοπολέμου στα Βαλκάνια. Αθήνα, 1994, εκδ. «Φιλιππούση» (κεφ. Ελλάς).

Χολέβας Ν.Θ.: «Acropole Palace», η περιπέτεια ενός σημαντικού κτιρίου της μεσοπολεμικής Αθήνας», στο Αθηναϊκό Ημερολόγιο. Αθήνα 1966, εκδ. Φιλιππούση, σελ. 63–70.

Βασιλόπουλος Ν.: «Δεύτερη νεότηтя αρχίζει για το Ακροπόλ Παλάς, Νέα χρήση για το ονομαστό ξενοδοχείο της Αθήνας». Εφ. «Καθημερινή», φιλ. 28–29 Οκτωβρίου 1955, σελ.38.

Χολέβας Ν.Θ.: «Το Ακροπόλ Παλάς, Το ξενοδοχείο στολίδι της Πατησίων» Επίτ. Ημέρες της «Καθημερινής», Κυριακή, 28/3/1999, σελ. 13–14.

Χολέβας Ν.Θ.: «Η Αρχιτεκτονική της Μετάβασης, στην Αθήνα του Μεσοπολέμου». Αθήνα, 1998, εκδ. LIBRO, σελ. 17–18.

Η κοσμική ζωή στα

αθηναϊκά ξενοδοχεία

◀ Ο «Χορός της Αμυγδαλιάς» ήταν από τα μεγάλα κοσμικά γεγονότα της Αθήνας. Η φωτογραφία είναι του 1953, με σιολισμένα τα σαλόνια του ξενοδοχείου «Μεγάλη Βρεταννία», όπου και γινόταν ο χορός.

Τον ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

Συγγραφέα

ΜΕ ΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ συνδέθηκε η κοσμική ζωή της Αθήνας πολύ μετά την ίδρυσή τους, αφού τα ήθη, οι συνήθειες και γενικά ο τρόπος ζωής εκείνα τα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια, δεν επέτρεπαν κοινωνικές εκδηλώσεις σε δημόσιους χώρους. Έτσι, τα ξενοδοχεία που απέκτησε η Αθήνα μετά την Επανάσταση φιλοξένησαν στις αίθουσές τους κυρίως Βαυαρούς αξιωματικούς και ορισμένους ξένους περιηγητές, αλλά όχι και Έλληνες, αφού αυτοί κατά τις συνήθειες της εποχής διασκέδαζαν και γενικά οργάνωναν κάποιες κοινωνικές εκδηλώσεις στα σπίτια τους.

Κάποια κοσμική κίνηση στα αθηναϊκά ξενοδοχεία εμφανίζεται λίγο πριν από τα τέλη του 19ου αιώνα, που αλλάζουν κάπως τα ήθη, αποκτά η πρωτεύουσα μεγαλύτερα ξενοδοχεία και αρχίζει η περίοδος της αποκαλούμενης Μπελ Επόκ. Έτσι στα ξενοδοχεία της «Μεγ. Βρεταννίας» και το «Ξενοδοχείον της Αγγλίας» το χειμώνα υπάρχει κάποια κοσμική κίνηση, ενώ το καλοκαίρι μετατοπίζεται στο ξενοδοχείο «Ακταίον» του Νέου Φαλήρου, που είναι και το πρώτο θέρετρο των Αθηναίων εκείνης της περιόδου.

Ο Γεώργιος Σουρής δημοσιεύει στο «Ρωμπό» κάποιους στίχους, που αποκαλύπτουν αυτή την κίνηση των κοσμικών Αθηναίων στα τέλη του 19ου αιώνα. Συγκεκριμένα το 1891 λέει για το ξενοδοχείο της «Μεγ. Βρεταννίας», ότι:

*Πάλιν ο Λάμπσας έλαμψεν εν λάμπει περισσή,
Πάλιν αφθόνως έτρεξε λογής λογής κρασί
Και άλλα νέα ήστραψαν χρυσά εστιατόρια
Με τόσων πολυτέλειαν, όπου δεν έχει όρια.
Ξενοδοχείον ως αυτό δεν έγινε ακόμα
Εκεί τ' αθάνατο νερό και του πουλιού το γάλα
Κ' ημεδαποί κι αλλοδαποί φωνάζουν μ' ένα στόμα
«Μέγας ο Λάμπσας αλπθώς και όλα του μεγάλα».*

Δεν ήταν όμως το ξενοδοχείο του Λάμπσα μόνο που εντυπωσίασε τον Σουρή. Λίγο αργότερα, το 1896, που έγιναν στην Αθήνα οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες έγραφε στο «Ρωμπό»:

*Μέγα το ξενοδοχείον της Αγγλίας το γνωστόν
Με δύο λόγια τεφαρίκι και καθ' όλα θαυμαστόν
Καταλάμπει μες στα φώτα, καταλάμπει μες στον πλούτο
Που το βλέπεις σαν τον χάχα και φωνάζεις «τ' είναι τούτο»*

Πολυτελείς άμαξες περίμεναν έξω από τα αθηναϊκά ξενοδοχεία τους πελάτες, αφού το αυτοκίνητο δεν είχε ακόμη εισβάλλει στην πρωτεύουσα. Τα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα είχε ήδη η πόλη αποκτήσει ωραία και μεγάλα ξενοδοχεία περί την πλατεία Ομονοίας, αλλά δεν φημιζονταν και στα μετέπειτα ακόμη χρόνια για κοσμικές συγκεντρώσεις. Φιλοξενούσαν κυρίως ταξιδιώτες από την ελληνική επαρχία, αλλά και από ξένες χώρες. Τα περισσότερα διέθεταν μεγάλες αίθουσες εστιατορίων, χωρίς να έχουν κατάλληλους χώρους για δεξιώσεις και χοροεσπερίδες. Ίσως αυτός να ήταν κι ένας από τους λόγους που περιορίσαν την κοσμική κίνηση μέχρι τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια του Μεσοπολέμου στα αθηναϊκά σπίτια και στα πολλά κοσμικά κέντρα, που διέθετε η πρωτεύουσα.

Στην εποχή του Μεσοπολέμου

Η αθηναϊκή κοσμική ζωή στα χρόνια του Μεσοπολέμου μετατοπίζεται τα ζεστά καλοκαίρια στο ξενοδο-

◀ 16 Απριλίου 1956. Επίδειξη μόδας του Οίκου Κρίτσα στη «Μεγάλη Βρετανία». Κοσμική ατμόσφαιρα της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας (φωτ.: συλλογή Ν.Ε. Τόλη).

▶ Στις 6 Απριλίου 1952 έγιναν στη «Μεγάλη Βρετανία» τα πρώτα καλλισειεία. Στη φωτογραφία, με κοσμικούς Αθηναίους η Νταίζη Μανράκη, που κέρδισε τον τίτλο της Σιαρ Ελλάς (φωτ.: «Ηνωμένοι Φωτορεπόρτερ», συλλογή Ν.Ε. Τόλη).

χείο «Σέσιλ» της Κηφισιάς, όπου τα βράδια συναντούσε εκεί κανείς πολλούς επώνυμους Αθηναίους και Αθηναίες, μαζί με μοιογενείς από την Αίγυπτο κυρίως, αφού ο ξενοδόχος είχε την έμπνευση να καθιερώσει τα περίφημα «ντινέ ντανσάν». Τον κομψό κόσμο της Αθήνας, έγραφαν οι κοσμικογράφοι εκείνα τα χρόνια, συγκέντρωνε και το ξενοδοχείο «Πεντελικόν», ενώ πολλοί Αθηναίοι το καλοκαίρι εκινούντο μεταξύ Αθήνας και Κηφισιάς, Φαλήρου και Λουτρακίου, Γλυφάδας και Σπετσών, όπου στα εκεί αριστοκρατικά ξενοδοχεία έκαναν τις διακοπές τους.

Το ξενοδοχείο «Ακροπόλ» της οδού Πατισίων κρατούσε κάποια περίοδο τα σκίπτρα της κοσμικής ζωής και παρ' όλο που το φθινόπωρο του 1930 η εμφάνιση του περίφημου Εντουάρντο Μπιάνκο στο κέντρο «Κολιζέουμ» κέρδισε τις πρώτες εντυπώσεις, το δείπνο που δόθηκε στην ταράτσα του «Ακροπόλ Παλάς» επί τη αφιξει του Ιταλού πρίγκιπα της Σαβοΐας, χαρακτηρίστηκε ως το μεγαλύτερο κοσμικό γεγονός. Την ίδια χρονιά ο χορός του Ωδείου Αθηνών στις αίθουσες του «Ακροπόλ» αφήνει τις καλύτερες εντυπώσεις.

Στη δεκαετία του '30, που έκλεισε με την τραγωδία του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, δεν σημειώθηκε καμιά ιδιαίτερη κοσμική κίνηση στα αθηναϊκά ξενοδοχεία, γιατί μεσολάβησαν και πολλά γεγονότα με πολιτικές ανωμαλίες και την Κήρυξη της δικτατορίας της 4ης Αυγούστου, αλλά και οικονομικές δυσκολίες που ήταν προέκταση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Ακόμη περισσότερο στα χρόνια της εκθροικής κατοχής περιορίστηκαν οι δημόσιες κοινωνικές εκδηλώσεις στα αθηναϊκά ξενοδοχεία, γιατί τα περισσότερα ήταν άλλωστε επιταγμένα από τα στρατεύματα κατοχής, ενώ άλλα φιλοξένησαν βομβόπληκτους κατοίκους του Πειραιά, που κατέφυγαν στην Αθήνα.

Μετά την απελευθέρωση το σκηνικό αλλάζει, αν και κάπως καθυστερημένα, γιατί ο εμφύλιος πόλεμος που έχει ξεσπάσει, δεν επιτρέπει προκλητικές κοσμικές συγκεντρώσεις. Θα μπορούσε κανείς να πει, ότι από το 1946 και μετά αρχίζουν κάπως οι Αθηναίοι να διασκεδάζουν μετά από πολλά χρόνια τρόμου, πείνας και δυστυχίας. Ανοίξαν πολλά κοσμικά νυχτερινά κέντρα, ήρθαν διάσημοι ξένοι καλλιτέχνες κι ανάμεσά τους η περίφημη τότε Ροζίτα Σεράνο, που εμφανίστηκε στην «Αρζεντίνα» της οδού Φιλελλήνων. Οι αποκρίατικοί χοροί γίνονταν κι αυτοί στα κοσμικά κέντρα και μόνο στο «Ακροπόλ Παλάς» δόθηκε ο χορός του Ωδείου Αθηνών, ενώ στο «Σεμίραμις» της Κηφισιάς έγινε μεγάλη κοσμική συγκέντρωση της τελευταίας Κυριακής της Αποκριάς, αφού η αριστοκρατία της Αθήνας έφυγε για τα Κούλουμα προς τα βόρεια προάστια.

Το ξενοδοχείο «Ακροπόλ» διέκοψε για ένα διάστημα, στις αρχές του 1947, να δέχεται τους κοσμικούς Αθηναίους, γιατί κλείστηκε ολόκληρο από στελέχη του ΟΗΕ που ήρθαν τότε στην Ελλάδα να ερευνήσουν τις καταγγελίες της ελληνικής κυβέρνησης προς το Συμβούλιο Ασφαλείας, ότι οι

► Η «Μεγάλη Βρετανία» ήταν κατά κανόνα χώρος διαμονής των διάσημων ξένων καλλιτεχνών που κατέφθαναν στην Αθήνα. Επάνω, η θρυλική ηθοποιός Τζέιν Μάνοφιλντ κατά την πρώτη επίσκεψή της στην Ελλάδα και δεξιά η Σοφία Λόρεν, καθώς εξέρχεται του ξενοδοχείου. Η Ιταλίδα ηθοποιός είχε έρθει, Σεπτέμβριο 1956, για τα γυρίσματα της ταινίας «Το παιδί και το δελφίνι» (φωτ.: «Ηνωμένοι Φωτορεπόρτερ», συλλογή. Ν.Ε. Τόλη).

βόρειοι γείτονές μας ενίσχυαν τους αντάρτες.

Η κοσμική ζωή φούντωσε κυριολεκτικά στα αθηναϊκά ξενοδοχεία από τις αρχές της δεκαετίας του '50. Τις απόκριες του 1952 διοργανώθηκαν 186 δημόσιοι χοροί και οι αίθουσες των ξενοδοχείων, όπως και των νυκτερινών κέντρων, δεν έφταναν για να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες των διοργανωτών. Μόνο στο «Ακροπόλ Παλάς» έγιναν 13 χοροί. Οι τιμές των εισιτηρίων κυμαίνονταν από 5.000–100.000 δρχ. και βέβαια τα

ακριβότερα ήταν των χορών της αφρόκρεμας που δόθηκαν στη «Μεγάλη Βρετανία» και στο «Κινγκ Τζορτζ».

Στις 6 Απριλίου 1952 στο ξενοδοχείο της «Μεγάλης Βρετανίας» έγιναν τα περίφημα καλλιστεία, που οργάνωσε ο δημοσιογράφος Αχιλλέας Μαμάκης της εφημερίδας «Έθνος». Παρουσία πολλών επωνύμων Αθηναίων, που σκοτώθηκαν κυριολεκτικά για να εξασφαλίσουν μια θέση κοντά στην πασαρέλα, κέρδισε τον τίτλο της Σταρ Ελλάς μια εκπληκτική κοπέλα με το ψευδώνυμο «Ακρωτήρι» που δεν

ήταν άλλη από τη Νταϊζη Μαυράκη.

Μετατόπιση στο «Κινγκ Τζορτζ»

Από το καλοκαίρι του 1954 τα πρωτεία στην κοσμική κίνηση παίρνει το γνωστό ξενοδοχείο «Κινγκ Τζορτζ» της πλατείας Συντάγματος. Στις πολύ καυτές μέρες του καλοκαιριού μερικοί προνομιοῦχοι Αθηναίοι απολαμβάνουν τις

Η κοσμική ζωή παίρνει διαστάσεις και φουντώνει στα μεταπολεμικά χρόνια

▲ Το Νέο Φάληρο εθεωρείτο θέρετρο των Αθηναίων και τα πρωτεία στην κοσμική κίνηση κρατούσε εκεί το πολυτελές ξενοδοχείο «Ακταίον».

«ζουρ φιξ» που οργανώνει στην τάρτα του, όπου υπάρχει πισίνα και λειτουργεί πολυτελές εστιατόριο. Κομψευόμενες και κομψευόμενοι κάνουν την εμφάνισή τους εκεί επιδεικνύοντας τις τουαλέτες τις αγορασμένες από επώνυμους ραπτικούς οίκους, τον πλούτο των κοσμημάτων τους, τα ωραία κτενίσματα και ό,τι άλλο μπορούσε να προκαλέσει και συζητηθεί. Οι σνομπ της Αθήνας δεν ήταν λίγοι και καθημερινά γίνονταν περισσότεροι, γιατί έμπαιναν στον κλειστό κύκλο των παλιών τζακιών και μερικοί νεότεροι, πλουτίσαντες κατά τα αμέσως μεταπολεμικά χρόνια.

Στο ξενοδοχείο «Κινγκ Τζορτζ» καθιερώθηκε εκείνα τα χρόνια να δίδεται και το «τσάι πινάκλ-μπριτζ» του Συλλόγου Προστασίας Ανηλίκων και για κάποια χρόνια αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα κοσμικά γεγονότα της Αθήνας. Επίσης στην ιστορία έμειναν και οι χοροί της «Ελληνικής Μεριμνής» και του «Εθνικού Συμβουλίου Ελληνίδων» που γίνονταν στο ίδιο ξενοδοχείο, ενώ στο ξενοδοχείο της «Μεγάλης Βρεταννίας» άφησε εποχή ο χορός του Λυκείου Ελληνίδων.

Το ιστορικό ξενοδοχείο της «Μεγάλης Βρεταννίας» αποτελούσε πάντα και το επίκεντρο των συζητήσεων μεταξύ των αθηναϊκών κοσμικών κύκλων γιατί σ' αυτό έμεναν πάντα και οι διαπρεπείς ξένοι και ξένες επίσημοι, καλλιτέχνες ή άλλοι επώνυμοι, όπως συνέβη το 1956 να μείνει εκεί η Ιταλίδα ηθοποιός Σοφία Λόρεν, κατά την εδώ άφιξή της για το γύρισμα της ταινίας «Το παιδί με το δελφίνι».

Το 1959 θεμελιώθηκε το ξενοδοχείο «Χίλτον» και η κοσμική Αθήνα άρχισε να κάνει όνειρα για τις εκεί εμφανίσεις της. Το αθηναϊκό κουτσομπολιό μάλιστα οργίασε. Στη δεξίωση που δόθηκε πήγαν όλοι οι κοσμικοί Αθηναίοι, που κατόρθωσαν να βρουν πρόσκληση και φόρεσαν μάλιστα επίσημο ένδυμα, ενώ οι κυρίες κάπως πρόωρα έφεραν την άνοιξη με τα πολύχρωμα

▲ Διαφήμιση του ξενοδοχείου «Grand Hotel d' Athenes» το 1911. Στην πολυτελή αίθουσα του εστιατορίου του, σύχναζε η κοσμική Αθήνα εκείνη την εποχή.

καπέλα που φόρεσαν Φλεβάρη μήνα. Το «Χίλτον» περίμεναν όλοι να είναι έτοιμο το 1961.

Στη δεκαετία του '60 τα αθηναϊκά ξενοδοχεία γνώρισαν ακόμη καλύτερες μέρες και συγκέντρωσαν περισσότερο κόσμο, γιατί καθιέρωσαν τη λειτουργία σε υπόγειους χώρους νυκτερινών κέντρων. Στο «Ακροπόλ» ο κόσμος κόρευε με την ορχήστρα Λούκας και τους τραγουδιστές Τζιμη και Ζωΐτσα Κουρούκλη, ενώ στο «Κόρονη» το καμπαρέ που είχε σχεδιάσει ο ίδιος ο περίφημος αρχιτέκτονας Κώστας Κιτσίκης στο ξενοδοχείο «Κινγκ Πάλας» της οδού Πανεπιστημίου, τα πρώτα χρόνια έπαιζε πάνω ο βασιλιάς της Τζαζ Γιάννης Σπάρτακος.

Η κοσμική κίνηση στα αθηναϊκά ξενοδοχεία έγινε ακόμη μεγαλύτερη με το πέρασμα του χρόνου, γιατί εκτός από τους αποκριατικούς χορούς, μερικοί από τους οποίους έμειναν ονομαστοί, όπως εκείνος της «Ανθισμένης αμυγδαλιάς», καθιερώθηκαν τα φιλανθρωπικά «τσάγια», οι επιδείξεις μόδας, η οργάνωση καλλιστείων, οι δεξιώσεις λόγω γάμων ή άλλων οικογενειακών χαρμόσυνων γεγονότων, τα κοκτέιλς επί ευκαιρία συνεδρίων ή συναντήσεων εμπορικού χαρακτήρα και τελευταία η μόδα της παρουσίας βιβλίων. Η πληθώρα βέβαια αυτών των εκδηλώσεων έχει αλλάξει το όλο σκηνικό, όπως και την έννοια της κοσμικής ζωής.

Οι περιπέτειες του Tourist

Των **Νίκου Μπελαβίλα** –
Βάσως Τρόβα

Αρχιτεκτόνων

ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΣΥΜΒΕΙ σε ένα κεντρικό ξενοδοχείο της Αθήνας από τη δημιουργία του μέχρι σήμερα; Πώς ένα δημόσιο κτίριο αυτού του είδους ζει επί έναν αιώνα, μεταμορφώνεται, αποκτά κατά καιρούς νέους χαρακτήρες, νέες χρήσεις και πώς τα ιστορικά στοιχεία μαζί με την αποκωδικοποίηση της δομής του κτιρίου μάς βοηθούν στην ανασύσταση της γοητευτικής του ιστορίας;

Ξενοδοχείο «Tourist»: Κτίστηκε περί το 1904 στον άξονα της οδού Ερμού, που από την πλατεία Συντάγματος έως την οδό Αθηνάς συγκέντρωνε τα περισσότερα «καλά» ξενοδοχεία της πρωτεύουσας στο τέλος του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα. Το κτίριο το ξενοδοχείου κατέλαβε όλο το οικοδομικό τετράγωνο μεταξύ των οδών Ερμού, Βουλής, Σκόπα και Πετράκη.

Το οικοδομικό τετράγωνο επάνω στο οποίο κτίστηκε είναι ένα από τα πρώτα της νέας πρωτεύουσας. Τοπογραφικά σχέδια του 1834 και του 1854 όπως και το «Σχέδιον της Πόλεως των Αθηνών» του 1864 διασώζουν τη μορφή του, μια μορφή σχεδόν ορθογωνική που ξεχωρίζει ανάμεσα στις ακανόνιστες μέχρι τότε πολεοδομικές νησίδες της πόλης της οθωμανικής περιόδου.

Η τελική πολεοδομική διάταξη που διατηρείται μέχρι σήμερα σχηματίστηκε με τη διάνοιξη της οδού Ερμού. Την εικόνα της οδού Ερμού του 1859 με τα κατεδαφισμένα παλαιά κτίσματα που απαλλοτριώθηκαν για τις ανάγκες της διαπλάτυνσης και τα ξενοδοχεία μεταφέρει ο Ernest Ziller στις «Αναμνήσεις» του, οι οποίες δημοσιεύτηκαν το 1997 από τη Μ. Καρδαμίτση-Αδάμη και την Α. Παπανικολάου.

► Το ξενοδοχείο «Tourist» κτίστηκε το 1904 και κατέλαβε ολόκληρο το οικοδομικό τετράγωνο μεταξύ των οδών Ερμού, Βουλής, Σκόπα και Πετράκη. Στη φωτογραφία το αναπαλαιωμένο κτίριο από τη γωνία Ερμού και Σκόπα (φωτ.: Γ. Μπαρδόπουλος).

◀ Στις οροφές που διατηρήθηκαν μετά την επέμβαση του 1999 επελέγη η διατήρηση και των δύο εποχών του κτιρίου. Η πρώτη εποχή του 1904-1917 χαρακτηρίζεται από τον πολέχρωμο ζωγραφικό διάκοσμο με την τεχνική του «σιτένοιλ». Η επόμενη εποχή χαρακτηρίζεται από το γύψινο διάκοσμο με την τεχνική της «πάστας». Τα περισσότερα ανθεκτικά στοιχεία του διακόσμου δεν διασώθηκαν. Στη θέση τους τοποθετήθηκαν αντίγραφα. (φωτ.: Γ. Μυαρόπουλος).

Κρίστενσεν. Όταν το 1875 ο J.A. Kaupert συνέταξε τους χάρτες της Αττικής και μαζί τους τον χάρτη της πόλης της Αθήνας η περιοχή είχε αποκτήσει σχεδόν την τελική της μορφή.

Ιδιοκτησιακό καθεστώς

Από τα παλαιά συμβόλαια του κτιρίου προκύπτει ότι στο μετέπειτα ενιαίο οικόπεδο του ξενοδοχείου υπήρχαν «δύο οικίες συνεχόμενες μετά των υπ' αυτών μαγαζιών». Η διαμόρφωση των ιδιοκτησιών είχε γίνει τουλάχιστον από το 1851. Οι οικίες αυτές είχαν μέτωπο στις τρεις οδούς, Βουλής, Ερμού και Σκόπα. Στην πλευρά της οδού Πετράκη υπήρχε άλλη μια οικία που γειτνίαζε με τις δυο προηγούμενες. Μέσα λοιπόν σε αυτό το πρώιμο αθηναϊκό οικοδομικό τετράγωνο, κατά το τρίτο τέταρτο του 19ου αιώνα κτίστηκαν και κατοικήθηκαν οι τρεις οικίες, κλείνοντας το μέτωπο της Ερμού και αφήνοντας έναν μικρό ακάλυπτο με αυλές στην οδό Πετράκη. Επί μισόν αιώνα, από το 1851 έως το 1904, προίκες και αγοραπωλησίες, κρυμμένες στα εξαντλητικά συμβόλαια του αρχείου του σημερινού ιδιοκτήτη, του «Ταμείου Προνοίας Δημοσίων Υπαλλήλων», εικονογραφούν την αθηναϊκή κοινωνία της εποχής. Για την ιστορία, η οικία της οδού Σκόπα ανήκε στους κληρονόμους Δ. Κορομηλά και γειτνίαζε με τις οικίες της οδού Ερμού που ανήκαν στον Εκτορα Ρωμανό, σύζυγο της Μαρίας Μελά και στον Χρήστο Τσιτσόπουλο. Οι δύο οικίες της οδού Ερμού είχαν δοθεί προίκα από τον Μιχαήλ Μελά στην κόρη του Μαρία. Και εν τέλει οι δύο κόρες

Μαρία Μελά και Ευφροσύνη Κορομηλά μεταβίβασαν στον Χρήστο Τσιτσόπουλο το σύνολο των ιδιοκτησιών. Αφού από το 1888 μέχρι το 1904 ο αργυροχρυσόχοος Χ. Τσιτσόπουλος αγόρασε από τους συνιδιοκτήτες και τους γειτόνους του τις οικίες, στη συνέχεια, ανέλαβε την ανέγερση του ξενοδοχείου, το οποίο στη συνέχεια μετονομάσε σε «Μέγαρον Τσιτσοπούλου».

Ενσωμάτωση στο νέο κτίριο

Η μορφή αυτών των αρχικών κατοικιών έχει διασωθεί χάρις σε φωτογραφίες, της πλατείας Συντάγματος της περιόδου 1870-1900. Ήταν διώροφα νεοκλασικά κτίρια με μεγάλους χώρους στους ορόφους, κεραμοσκεπές, καλοφτιαγμένες όψεις με πεσσούς και διακοσμητικούς δόμους στο επίκρισμα, γείσα μεταξύ των ορόφων και στη στέγη, χυτοσιδηρούς φανοστάτες με φανό.

Τα δύο τουλάχιστον εκ των τριών κτιρίων, είχαν και μια τρίτη στάθμη ημιυπόγεια με χώρους βοηθητικούς ή χώρους κατοίκησης πιθανόν για τους υπηρέτες.

Το κτίριο κτίστηκε εξ αρχής για ξενοδοχείο. Όμως από τη δομή του νέου κτιρίου και από τις ιδιομορφίες του υπογείου και του ισόγειου προκύπτει ότι δεν καταδαφίστηκαν οι τρεις παλαιότερες οικίες, αλλά ενσωματώθηκαν στη νέα οικοδομή. Με αυτόν τον τρόπο διατηρήθηκαν τα περιγράμμα-

τα των καταστημάτων των ισόγειων. Είναι γνωστές και άλλες περιπτώσεις των πρώτων ξενοδοχείων της Αθήνας που στεγάστηκαν σε πρώην οικίες, συνήθως ύστερα από αναμόρφωσή τους, αλλά αρκετά σπάνιο το φαινόμενο της ενσωμάτωσης σε τέτοιο βαθμό παλαιότερων κατασκευών. Τα περιγράμματα των οικιών από λιθοδομή διακρίνονται στις κατόψεις έως τον πρώτο όροφο. Τα περιγράμματα των παλαιών πλυσταριών και των ημιυπογείων κατοικιών των υπηρετών ή των φτωχών ενοικιαστών είχαν διατηρηθεί μέχρι πρόσφατα, αφού είχαν μετασχηματισθεί σε αποθήκες και λεβητοστάσιο του ξενοδοχείου.

Το κτίριο ολοκληρώθηκε στο σύνολό του, πριν από το 1909, με ισόγειο και τέσσερις ορόφους. Λειτουργήσε ως ξενοδοχείο, αρχικά με την επωνυμία «Τουριστικόν». Με αυτόν τον τίτλο αναφέρεται στους ευρωπαϊκούς ταξιδιωτικούς οδηγούς της πόλης της Αθήνας του K. Baedeker, «Handbook for Travellers» του 1909, και του G. Fougeres, «Collection de Guides-Joannes» του 1911. Στις φωτογραφίες και τις cartes-postales περί το 1910 της πλατείας Συντάγματος διακρίνεται πλέον το ολοκληρωμένο ξενοδοχείο.

Η λειτουργία καταστημάτων στο ισόγειο παράλληλα με τη λειτουργία του «Τουριστικόν» αναφέρεται από το 1904. Στο γωνιακό τμήμα της οικοδομής, στη συμβολή των οδών Ερμού

και Βουλής λειτουργούσε από τότε το κατάστημα υφασμάτων με την επωνυμία «Αφοί Κουρόπουλοι». Οι έμποροι αδελφοί Κουρόπουλοι είχαν εισάγει οι ίδιοι από την Αγγλία τις ξύλινες επενδύσεις, την «boiserie» όπως ονομαζόταν, για τις βιτρίνες και την εσωτερική διακόσμηση του καταστήματός τους, κατά τη διάρκεια της ανέγερσής του μεγάρου. Το μέγαρο περιήλθε στους Νικόλαο Τσιτσόπουλο και Μαρία Καρανίκα μετά τον θάνατο του Χρήστου Τσιτσόπουλου το 1916. Κατά το 1917 το ξενοδοχείο λειτουργούσε με την επωνυμία «Grand Hotel Continental et Tourist» με καταστήματα στο ισόγειο.

Εσωτερικοί χώροι- Διακόσμηση

Η είσοδος του ξενοδοχείου διαμορφώθηκε στην οδό Βουλής, ώστε όλο το μέτωπο της οδού Ερμού με τη μεγάλη εμπορική αξία να αποδοθεί στα καταστήματα. Μια μεγάλη μαρμάρινη σκάλα οδηγεί ακόμη στον ημιώροφο όπου υπήρχε η υποδοχή του ξενοδοχείου, οι κυρίως χώροι της διοίκησης και το κεντρικό κυκλικό μαρμάρινο κλιμακοστάσιο που επικοινωνούσε με τους τέσσερις ορόφους του ξενοδοχείου.

Πληροφορίες για τη δομή του ξενοδοχείου έχουμε από τις αποτυπώσεις και τις διερευνητικές τομές, οι οποίες έγιναν στο κτίριο εν' όψει της τελευταίας επέμβασης για τον μετασχηματισμό του σε πολυκατάστημα. Ο πρώτος, ο δεύτερος και ο τρίτος όροφος είναι παρόμοιοι ως προς την κάτοψη και παρουσιάζουν μια συνηθισμένη τυπολογία οργάνωσης ξενο-

Ιδιαίτερη προσοχή είχε δοθεί στην εσωτερική διακόσμηση

δοχείου στις αρχές του 20ού αιώνα.

Τρεις ζώνες ορίζουν την κάτοψη των χώρων του κάθε ορόφου. Η πρώτη ζώνη, η εξωτερική, ακολουθεί τις όψεις και περιλαμβάνει τους κοιτώνες και μια κοινόχρηστη αίθουσα. Η δεύτερη ενδιάμεση ζώνη σχηματίζει τον διάδρομο που περιτρέχει τον όροφο. Η τρίτη ζώνη είναι εσωτερική και έχει όψεις στον ακάλυπτο χώρο του κτιρίου. Περιλαμβάνει το κεντρικό κλιμακοστάσιο, τους κοινόχρηστους χώρους υγιεινής και τους βοηθητικούς χώρους.

Ιδιαίτερη προσοχή έχει δοθεί στη διακόσμηση των χώρων. Οι οροφές των κοιτώνων και των κοινόχρηστων αιθουσών, αλλά και των διαδρόμων είναι ζωγραφισμένες με μια μεγάλη ποικιλία θεμάτων βασισμένων σε φυτικά ή γεωμετρικά μοτίβα. Οι κοιτώνες, απλά δωμάτια γύρω από τον κεντρικό διάδρομο, δεν έχουν κανέναν ιδιαίτερο εξοπλισμό. Συνηθισμένη πρακτική στην ενοικίαση δωματίων σε ξενοδοχεία εκείνης της εποχής ήταν η ενοικίαση συνεχόμενων δωματίων ανάλογα με τις ανάγκες του πελάτη, τον αριθμό των μελών της οικογένειας ή των υπηρετών. Αυτές οι ανάγκες καλύπτονταν αποτελεσματικά με τις απαραίτητες ενδιάμεσες πόρτες μεταξύ των δωματίων. Οι πόρτες αυτές φαίνεται ότι περιήλθαν σε αχρηστία με το πέρασμα του χρόνου και τις αλλαγές στις συνήθειες. Έχει σωθεί και μια πληροφορία για έναν διάσημο πελάτη του ξενοδοχείου: ο Δημήτριος Γούναρης ήταν ένας από αυτούς που νοίκιαζαν μονίμως δωμάτιο στο ξενοδοχείο πριν από την άτυχη πρωθυπουργία του, κατά τα γραφόμενα του βιογράφου του, Δ. Χρονόπουλου.

Στα πλατύσκαλα του κλιμακοστασίου, σε κάθε όροφο, ανοίγεται μια μεγάλη ορθογώνια αίθουσα. Το μέγεθός της σε σχέση με τους κοιτώνες, ο προσεγγισμένος διάκοσμος των οροφών της και τα μεγάλα εγχάρακτα υαλοστάσια με τα αρχικά του ονόματος του ξενοδοχείου οδηγούν στο συμπέρασμα ότι αποτελούσε την κοινόχρηστη αίθουσα κάθε ορόφου του ξενοδοχείου. Δεδομένου ότι τα ισόγεια λειτουργούσαν ως καταστήματα και δεν έχει εντοπισθεί άλλος χώρος που θα είχε τη δυνατότητα να λειτουργήσει ως τραπεζαρία του ξενοδοχείου, εικάζεται ότι τέτοια χρήση πιθανόν να είχε η κεντρική αίθουσα του πρώτου ορόφου.

Η μεγάλη ανακαίνιση

Τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα, πιθανόν λίγο νωρίτερα από το 1917, στο ξενοδοχείο πραγματοποιήθηκε μια μεγάλη ανακαίνιση. Η αλλαγή αυτή συνέπεσε και με τον ηλεκτροφωτισμό του κτιρίου. Μέχρι τότε ο φωτισμός καλυπτόταν με φωταέριο. Η ανακαίνιση περιέλαβε την κάλυψη των οροφωγραφιών των κοινόχρηστων χώρων των ορόφων με περίτεχνες γύψινες διακοσμήσεις που επιχειρούν να προσδώσουν μια ευρωπαϊκή αίσθηση στο ξενοδοχείο. Πρόκειται για τις γνωστές «πάστες», τις προκατασκευασμένες δηλαδή γύψινες ταινίες και ρόδακες, οι οποίες κατέκλυαν ως μόδα τα μέγαρα της Αθήνας. Παρότι φαίνεται

εκ πρώτης περίεργο, μόλις τα τελευταία χρόνια οι συστηματικές αναστηλώσεις νεοκλασικών μεγάρων, τόσο στην Αθήνα όσο και σε άλλες μεγάλες πόλεις αποκάλυψαν μια ιδιαίτερη στιγμή για την αρχιτεκτονική αυτή, όπου η εισαγωγή του ηλεκτρισμού και των απαραίτητων καλωδιώσεων, όπως και η μόδα ενός «διακοσμητισμού» οδήγησαν σε επεμβάσεις στα παλιά «μπαγδατιά», στις οροφές δηλαδή με τον σοβά, τη γιδοτρίχα και τα ξύλινα πηκάκια, και στη συνέχεια την επικάλυψή τους με νέα γύψινα στοιχεία. Έτσι, ο πλούσιος ζωγραφικός διάκοσμος των οροφών και των τοίχων καλύφθηκε, η είσοδος, τα κλιμακοστάσια, οι χώροι υποδοχής στον ημιώροφο, καθώς και οι μεγάλες κοινόχρηστες αίθουσες των ορόφων απόκτησαν ανάγλυφες διακοσμήσεις περίτεχνες στους κάτω ορόφους και απλούστερες στους επάνω. Αξίζει να σημειωθεί ότι και τα παλιότερα ζωγραφικά μοτίβα του διακόσμου είχαν δημιουργηθεί επίσης με μια τεχνική προκατασκευής, με τη χρήση «στένσιλ», ενός

καλουπιού δηλαδή που επέτρεπε την επανάληψη του ζωγραφικού μοτίβου. Η τεχνική αυτή είναι σημάδι τόσο του «ύστερου» όσο και του «λαϊκού» νεοκλασικισμού. Οι αλλαγές συμβαδίζουν και με την αλλαγή του ονόματος από «Τουριστικών» σε «Grand Hotel Continental et Tourist».

Λίγο πριν από το 1932 έγινε η πρώτη μεγάλη αλλαγή στη λειτουργία του κτιρίου. Η παλιά επιχείρηση είχε αρχίσει να χάνει τη μάχη, από τα μεγαλύτερα και πιο σύγχρονα ξενοδοχεία του Συντάγματος με τις περισσότερες ανέσεις. Ταυτόχρονα η «πάτσα» των ξενοδοχείων για μεσαία και χαμηλά εισοδήματα είχε αρχίσει να μετακινείται προς τη μεγάλη λαϊκή πλατεία της Αθήνας, την πλατεία Ομονοίας και τις γύρω περιοχές.

Σταδιακή αλλαγή χρήσης

Ο πρώτος και ο δεύτερος όροφος καταλήφθηκαν τότε από καταστήματα και γραφεία, ο ημιώροφος λειτουργούσε ως καφενείο και οι χώροι του ξενο-

δοχείου περιορίζονταν στον τρίτο και τέταρτο όροφο. Οι τίτλοι μεταβίβασης του 1932, οπότε και η ιδιοκτησία πέρασε στο Ταμείο Προνοίας Δημοσίων Υπαλλήλων αποκαλύπτουν την ποικιλία των δραστηριοτήτων που φιλοξενούσε το κτίριο. Το ξενοδοχείο τότε με την πολυλειτουργικότητά του, θύμιζε περισσότερο «καραβάν-σεράι» του 19ου αιώνα και λιγότερο ευρωπαϊκού τύπου τουριστικό κατάλυμα. Ήταν ένας χώρος με πολλούς εμπόρους και λίγους τουρίστες, καφενείο που εξυπηρετούσε τη γειτονιά, εργαστήρια, μικρά γραφεία διαφόρων υπηρετήσεων και μόνιμα νοικιασμένα δωμάτια.

Στο ισόγειο υπήρχαν, το υφασματοεμπορικό «Αφοι Κουρόπουλοι» στη γωνία των οδών Ερμού και Βουλής, το κατάστημα γυναικείων καλτσών του Ερ. Ντεγιόν, το υφασματοεμπορικό της εταιρείας «Ι. Μπτσόπουλος και Σια», το ραφείο του Σ. Ψοίππου, το μεταξουργείο του Γ. Κουτσουμπή και το τυπογραφείο του Π. Χρυσομάλλη.

Στον ημιώροφο, στον πρώτο και τον

◀ *Εσωτερικό του πολυκατοστήματος στο οποίο διακρίνεται ο πολύχρωμος ζωγραφικός διάκοσμος με την τεχνική του «στένσιλ». Τα ταβάνια είχαν διακοσμηθεί μ' αυτή την τεχνική την περίοδο 1904-1917. Ο νέος φωτισμός έχει στερεωθεί με διακριτικό τρόπο στο διακοσμημένο ταβάνι, έτσι ώστε να είναι ορατό στο θεατή (φωτ.: Γ. Μπαρδόπουλος).*

δεύτερο όροφο λειτουργούσαν κατάστημα κεντημάτων, μεστικό γραφείο, κομμωτήριο, κατάστημα γραμμοφώνων, κατάστημα γυναικείων φορεμάτων, ένα οδοντιατρείο, τρία καταστήματα «γυναικείων πιλών», ένα γραφείο «μεταναστών», τρία γραφεία παραγγελιοδόχων ένα γραφείο επιχειρήσεων, ένα γραφείο δημοσιογράφου, ένα γραφείο βιομηχάνου, ένα γραφείο προξένου, ένα ραφείο, μία κατοικία καθώς και η «Γαλλική Βιβλιοθήκη» και το «Θρακικόν Κέντρον».

Το ξενοδοχείο λειτουργούσε και μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η επωνυμία είχε μετατραπεί σε «Tourist». Την δεκαετία του 1950 σταμάτησε οριστικά η λειτουργία του ξενοδοχείου και τα εργαστήρια και τα γραφεία κατέλαβαν το σύνολο του κτιρίου. Οι τελευταίες εικόνες με τα εργαστήρια μοδιστρών, το υφασματοεμπορικό των Κουρόπουλων και το ξενοδοχείο σε παρακμή διατηρούνται μέσω των μαρτυριών του Σπύρου Καμίλη, υπαλλήλου του υφασματοεμπορικού και του Κώστα Καλυβιώτη, παλαιού εμπόρου της οδού Ερμού. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960 οι αλλαγές των χρήσεων, μικρές αλλοιώσεις επέφεραν στο κτίριο. Το 1965 η εγκατάσταση του πολυκατάστηματος «Ακρον - Ιλιον - Κρυστάλ» συνοδεύτηκε από εκτεταμένες μετατροπές σε μεγάλο τμήμα του κτιρίου.

Καταστροφές στη διακόσμηση

Τα καταστήματα του ισόγειου καταστράφηκαν ολοσχερώς και μαζί τους το ενδιάμεσο πάτωμα με τους θολίσκους από τούβλο, δοκούς «Η» και ζωγραφική διακόσμηση. Εξαιρέση αποτέλεσε το γωνιακό κατάστημα της Ερμού και Βουλής, όπου διεσώθη όλη η ξύλινη επίπλωση. Το 1985 ένας νέος ενοικιαστής του, αντικέρ αυτήν τη φορά, κάλυψε τις φθαρμένες οροφografίες με μια νέα αλουμιένια θολωτή ψευδοροφή και πλεξιγκλάς. Ήταν τόσο πετυχημένη η βαφή του αλουμινίου σε απομίμηση ξύλου που ο αρμόδιος τότε υπάλληλος του υπουργείου Πολιτισμού κήρυξε διατηρητέα την αλουμιένια ψευδοροφή ως αυθεντική δρύινη με φατνώματα! Οι παλιές οροφografίες εν τέλει βρέθηκαν μετά την αποξήλωση της ψευδοροφής το 1998, και σήμερα κοσμούν την οροφή του ισόγειου.

Με ημιρεπρωμένους τους ορόφους και διαλυμένο το μεγαλύτερο τμήμα του ισόγειου, το πρώην «Hotel Tourist» έφθασε στις μέρες μας. Προ τριετίας άρχισε και ολοκληρώθηκε πριν από λίγους μήνες ο μετασχηματισμός του σε πολυκατάστημα ρούχων. Το ελληνικό Δημόσιο προχώρησε σε μια προσεγμένη αποκατάσταση των όψεων και ο νέος ενοικιαστής του κτιρίου, η θεσσαλονικιώτικη εταιρεία «Οδυσσεύς Φωκάς» σε μια ανακαίνιση εκ βάθρων του εσωτερικού του. Αρκετά τμήματα του ισόγειου, των κλιμακοστασίων, των κοινοχρήστων αιθουσών των ορόφων κ.ά. διατηρήθηκαν και αποκαταστάθηκαν στην αρχική τους μορφή. Αλλά τμήματα τα οποία αποτελούν στην πραγματικότητα το μεγαλύτερο ποσοστό των επιφανειών

► Το κλιμακοστάσιο είναι μαρμάρινο με μονολιθικές σφηνοειδούς μορφής βαθμίδες. Το προσιαιενικό κιγκλίδωμα έχει μαντεμένιους στυλούς, ξέλινο τριαντάφυλλο και αντίστοιχο χειρολίοθηρα. Το τελευταίο σκέλος του κλιμακοστασίου προς το δόμα είναι εξ ολοκλήρου ξέλινο με ανάλογους βαθμίδες (φωτ.: Γ. Μπαρδόπουλος).

άλλαξαν τελείως δομή για να χωρέσουν οι απαραίτητες εμπορικές επιφάνειες. Η αρχική επιλογή των μελετητών για εκτεταμένη διατήρηση των αρχικών δομών και κατόψεων και των αρχιτεκτονικών στοιχείων προσέκρουσε στη συνήθη ανάγκη για τη μέγιστη εκμετάλλευση του χώρου. Ούτως ή άλλως η ανάδειξη του ιστορικού κτιρίου της οδού Ερμού ήταν ένα καλό βήμα, σε μια Αθήνα όπου η πλήρης κατεδάφιση του εσωτερικού των νεοκλασικών και η διατήρηση μόνο των όψεων αποτελεί ακόμη δόκιμη πρακτική. Στο κτίριο της οδού Ερμού, όσον αφορά το εσωτερικό του, ο προσεκτικός επισκέπτης, έχει τη δυνατότητα να διακρίνει τα στοιχεία της αρχικής ταυτότητας του παλαιού μεγάρου, κρυμμένα πίσω από τις σύγχρονες βιτρίνες που κατασκευάστηκαν για τις ανάγκες της έκτης κατά σειρά χρήσης του κτιρίου των τελευταίων 112 χρόνων.

ΣΗΜΕΪΩΣΗ:

Το άρθρο έχει βασιστεί σε στοιχεία της μελέτης «Ξενοδοχείο Tourist, Ιστορική Τεχνηρίωση», Ν. Μπελαβίλας, Β. Τροβά, ειδικός σύμβουλος Μ. Καραμίτση - Αδάμη, Αθήνα 1998.

Του **ΝΙΚΟΥ ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΥ**

ΑΠΟ ΤΟ «ΜΑΤΖΕΣΤΙΚ» και το «Παλλάδιον» του μεσοπολέμου ως τα σύγχρονα ξενοδοχεία της Αθήνας («Μετροπόλιταν», «Athens Plaza», «Ομόνοια Grand Hotel» και «Athens Acropolis», για να αναφερθούμε στις νεότερες «αφιξεις») μας χωρίζουν μερικές δεκαετίες αλλά το πνεύμα του κοσμοπολιτισμού δείχνει να επιζεί. Οι ονομασίες των αθηναϊκών ξενοδοχείων έχουν πολλά να μας πουν για τις επιδιώξεις κάθε ξενοδοχειακής επιχείρησης, για το πώς έβλεπαν τον εαυτό τους μέσα στον αθηναϊκό μικρόκοσμο και στον τουριστικό γαλαξία που τουλάχιστον ως το 1960 ήταν εκτός μαζικών ρευμάτων. Τα ονόματα των αθηναϊκών ξενοδοχείων, συχνά συγκινητικά στην υπερβολή τους ή εξαιρετικά «ακαδημαϊκά» για τη ταπεινότητα των εγκαταστάσεων, ήταν, ωστόσο, ένας καθρέφτης, που σαν τις περιπτώσεις των ονομάτων των αθηναϊκών κινηματογράφων, απηχούσαν την αύρα ενός σύμπαντος, τις πιο πολλές φορές δυσθεώρητου και ενίοτε ακατάληπτου.

Στους σκοτισμένους δρόμους της προπολεμικής Αθήνας, ξενοδοχειακές επιγραφές όπως «Κλάριτζ» (εξακολουθεί και υπάρχει σε νεότερο κτίριο στις παρυφές της Ομόνοιας) ή «Μέλαθρον» (με διάφορες εκδοχές πρώτων συνθετικών) ήταν συνήθεις σε προσόψεις μεσαιών κλιμακας νεοκλασικών κτιρίων που μπορεί να μη διέθεταν καν τρεχούμενο νερό και να είχαν ένα κοινό λουτρό ανά όροφο. Σήμερα, στην ευρύτερη περιοχή της Ομόνοιας και του Σταθμού Λαρίσης μπορεί κανείς να δει ακόμη παλιά ξενοδοχεία μιας άλλης εποχής με επιγραφές «Βαλκά-

νια», «Ευρώπη» ή «Ωραία Ηπειρος».

Τις ονομασίες των αθηναϊκών ξενοδοχείων μπορούμε να τις εντάξουμε σε ορισμένες γενικές κατηγορίες ανάλογα με την καταγωγή του ονόματος που επιλέγει η διεύθυνση της επιχείρησης.

1) Το όραμα της Δύσης. Ανεξάρτητα από την κατηγορία τους και το επίπεδο των υπηρεσιών που προσέφεραν, πολλές ξενοδοχειακές επι-

Ονομασίες Ξενοδοχείων

χειρήσεις παρέπεμπαν απευθείας σε μία κοσμοπολίτικη εκδοχή του ευρωπαϊκού ονείρου. Η «Μεγάλη Βρεταννία», το «Grand Hotel d'Angleterre» κι αργότερα το «Νέον Αγγλίας», το «Κάρλτον», το «Μητρόπολις», η «Λωζάννη», η «Βιέννη» και πολλά ακόμη φανέρωναν τον πόθο για διαφοροποίηση από την Ανατολή.

2) Η μνήμη της ιδιαίτερης πατρίδας. Σε μικρότερα και φθηνά ξενοδοχεία έβλεπε κανείς επιγραφές που παρέπεμπαν στην εκτός Αθηνών Ελλάδα: «Θεσσαλία», «Αργολίς», «Θεσσαλονίκη», «Ηπειρος», «Κρήτη», «Παρνασσός», «Ολυμπος», κ.ά.

3) Το ένδοξο παρελθόν. Είναι ίσως η συνηθέστερη περίπτωση. Αμέτρητες είναι οι παραλλαγές και οι συνθέσεις τίτλων που εμπνέονται από

την αρχαία Ελλάδα: «Δελφοί», «Ακροπόλ Παλάς», «Μινέρβα», «Μέγας Αλέξανδρος», «Ξενίας Μέλαθρον», «Ηνίοχος», «Παρθενών», «Πάνθεον», «Ηλέκτρα Παλάς», κ.ά.

4) Η υπερβολή ως εξουσία. Δημοφιλής επίσης κατηγορία σε πολλές εκδοχές: «Κοσμοπολίτ», «Ματζεστικ», «Παλλάδιον», «Σπλέντιτ Πάλας», «Ανακτορικών», «Μέγα Εθνικών», «Εξέλισιον», «Βασιλεύς Γεώργιος», «Βασιλέων Μέλαθρον», «Σίτυ Πάλας», κ.ά.

5) Ο καμρός του παλινοστούντος. Πλούσιοι ομογενείς ιδρύουν ξενοδοχειακές μονάδες επί τη επιστροφή τους στην Αθήνα. Μνεία στη μακρινή δεύτερη πατρίδα γίνεται στην ονομασία του ξενοδοχείου: «Σουδάν», «Κάιρο», «Αλεξάνδρεια», «Σέσιλ», «Κόνγκο Πάλας», «Ανατολή», κ.ά.

6) Ονόματα προσφιλών προσώπων ή των ιδιοκτητών. Θυμίζει τις ονομασίες επαύλεων στα προάστια: «Σοφία», «Μαρίνα», «Ολγα», «Αμαρυλλίς», «Αλεξίου», «Αλεξάνδρα», «Αμαλία», κ.ά.

Είναι φυσικό η έρευνα και η μνήμη να εστιάζει στα ξενοδοχεία που συνδέθηκαν με την εξέλιξη της πόλης των Αθηνών και να αγνοεί τα πολλά, μικρότερα, φθηνότερα και συχνά «υπόπτου φήμης» μικρά ξενοδοχεία. Εν τούτοις, θα άξιζε κανείς να ερευνήσει τα αναρίθμητα αυτά καταλύματα τα Γ', Δ' και Ε' κατηγορίας, που μπορεί να μη βοηθούν την εθνική οικονομία, συνθέτουν όμως τη φυσιογνωμία της πόλης. Αυτά τα καταρρέοντα ή υπολειπόμενα ξενοδοχεία, στη σκιά της επίσημης πόλης, είναι ένας καθρέφτης μιας άλλης Ελλάδας, που πολλοί θέλουν να ξεχνούν ότι υπάρχει. Το ξενοδοχείο «Ωραία Βαλκάνια», κατηγορίας Δ', που υπάρχει στη φαντασία μας, διεκδικεί μία λεπτή πτυχή και αυτό της αθηναϊκής ιστορίας. Κάποιοι το έχτισαν για κάποιο λόγο και κάποιοι άλλοι αποζήτησαν τις υπηρεσίες του. ❧

